БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮНЬ 24 ВТОРНИК № 124 (4094)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Удмурт АССР-ниң Дээди Совединге, Удмурт АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге, СЭКП-ниң Удмурт обкомунга (1 арын).

Орус күрүнеге Удмуртияның эки-тура-биле каттышканының 400 чыл болганынга алдар кылдыр (1 арын).

Мал чеминиң белеткели—улус ажыл-агыйының чугула сорулгазы (1 арын).

К. Довров.. — Фермада агитатор (2 арын).

Делегейниң ажылчы чоннарының улуг гимнизи (2 арын).

Номчукчуларның айтырыгларынга харылар (2 арын).

О. Сиирин-оол, С. Монгуш.— Кызылдың школаларында (3 арын).

С. Тамба. — Тудуг планын боттуг удуртур (3 арын).

Д. Спирин. — Саң-хөөнүң чарыгдалынга контрольду аштөлдирер (3 арын).

Делегейниң үжен дугаар делгелгези (3—4 арынар).

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XI съездизинде (4 арын).

Чазактар баштыннарының чөвүлел хуралын чыылдырарын миллион-миллион кижилер неген турар (4 арын).

Францияда политиктиг байдал (4 арын).

БҮДҮРҮЛГЕ ХУРАЛДАРЫНЫҢ РОЛЮН БЕДИДЕР

Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзыраңгайыдар талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң инициативазын ёзугаар бир чыл буруңгаар бистиң чуртувустуң үлетпүр болгаш тудуг черлеринге боттандырган улуг хемчеглер эки түннелдерни берген. Оон тодаргай чижээн бистиң областың аныяк үлетпүрүнүң дүрген хөгжүлдезинден көрүп болур.

Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы болур Хову-Аксы комбинаттың, Ак-Довуракта даг дүгү тывыжының чаа бүдүрүлге черииниң тудуглары дүрген темпилиг чоруп турар. СЭКП ТК-ның май Пленумунуң шиитпирлеринге сорук киргеи бистиң областың бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары бо чылдың май айда бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Боттарының планнарын хуусаа бетинде күүседир, продукцияның шынарын экижидер, бот-үнезин чиигедир дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, Шуурмактың, Туранның үлетпүр комбинаттары, Кызылдың ыяш заводу 1958 чылдың баштайгы чартыының планнарын ам күүседип апкан. Бүдүрүлге планнарын чедишкиниг күүседиринге, күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедидеринге, иштики курлавырларны бүрүн ажыглаарынга, четпестерни илередип узутказарынга, ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазын нептередип деткиринге ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдары улуг рольду ойнаар.

Ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдарын баш буруңгаар эки белеткээн бедик шынарлыг эрттирер, ажылчыннарның санал-оналдарын ук хуралдарга калбартыр чорук бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ажылчын бүрүзүнүң идепкейлиг киржилгезин хандырар. Бистиң социалистиг бүдүрүлгелеривистиң ээлери — ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар бүдүрүлге черлерин удуртурунга, эргелеп башкарарынга хүн бүрү идепкейлиг киржир болза, бүдүрүлге, цех, бригада бүрүзү бодунуң планнарын ам чедишкиниг күүседип шыдаар.

Маная чижек кылдыр Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинадын (директору эш Малышев, партия эге организациязының секретары эш Барыңмаа) айтып болур. Моон мурнунда чылдарда ол комбинаттың ажылчыннарының бүдүрүлге хуралдары каш-даа айларның дургузунда болбайын келген, а кажан таварылга болган белеткел чок хуралдарга комбинаттың ажылының амыдыралчы айтырыгларын ажыл-ишчи ёзу-биле чугаалажып көрбейн, колдуунда чүгле маргылдаалыг үүрмек айтырыгларны шиитпирлээри-биле кызыгаарлаттынып турган. Ынчаарда Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинады бүдүрүлге планнарын ай бүрүзүнде күүсетпейн, каражалыг ажылдап, области хожудангай бүдүрүлге черлериниң бирээзинге санаттырып келген.

Комбинаттың ажылын экижидер төлээде бүдүрүлге хуралдарының ролюн бедидеринче СЭКП-ниң Улуг-Хем райкому чогуур кичээнгейни угландырган. Бүдүрүлге планнарын чедишкиниг күүседири-биле холбашкан чугула айтырыгларны ажылчыннарның хуралдарынга ажыл-ишчи ёзу-биле чугаалажып, бирги ээлчегде күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедидери, продукцияның бот-үнезин чиигедири болгаш шынарын бедидери, камналганы чедип алыры дээш социалистиг чарышты калбартканының түннелинде Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинады ылангыя бо чылдың эгезинден бээр бодунуң бүдүрүлге планын чедишкиниг күүседип, ам области мурнакчы бүдүрүлгелерниң бирээзи болуп, областың Хүндүлел самбыразында кирген. Мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринге, ажылчыннарның, мастерлериниң, бригадирлериниң, цехтер начальниктериниң санал-оналдарын алырынга бүдүрүлге хуралдарын ол райүлетпүр комбинадында баш буруңгаар план, белеткел ёзугаар ам ай бүрүзүнде калбаа-биле ажыглап турар.

Ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдарының ролюн Кызылдың ыяш заводунда, аш-чем комбинадында, Чадааның райүлетпүр комбинадында өлөөн бедиткен. Ында ажылчыннар бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажыр айтырыларны баш буруңгаар билип, боттарының тодаргай санаалдарын киирип, четпестерни принципиалдыг илередип, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга идепкейлиг киржип турарлар. Ынчангаш үстүнде бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң боттарының планнарын эрестиг күүседип турары таварылга өвес.

Ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдарының ролюн бедидерин көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазының, Элегестиң шахта эргелелиниң, Кызыл-Мажалык АТК-зының коллективтеринде база чедип алган.

Ындыг болза-даа, ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдарының ролюн чедир үнелеп көрбес, ажылчын массаларның санал-оналын дыңнаар өөн чок чоруктар бисте амга чедир бар. Ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдарын Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадында, Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черинде, Кызылдың сүт-саржаг заводунда эң куду деннелде эрттирип турар. Ажылчыннарның киирген тодаргай саналдарын ылангыя Сарыг-Сеп райүлетпүр комбинадының директору турган эш Камзалаков күүсетпейн, деткивейн келген. Боттарының планнарын ол бүдүрүлге черлериниң күүсетпейн турарын таварылга деп санап болбас.

Ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдарының чугула ужур-дузазын шак ынчаар чедир үнелеп көрбес чорукту моон соңгаар канчап-даа болдуруп болбас. Бүдүрүлге хуралдарының деңнелин болгаш ролюн бедидери, аңаа ажылчын бүрүзүнүң идепкейлиг киржилгезин хандырары бүдүрүлге черлериниң дирекцияларындан, ында партия, профэвилел организацияларындан негеттинип турар. Бүдүрүлге хуралдарынга ажылчыннарның киирген саналдарын күүседири, илерээн четпестерни дораан чайладыры эргежок чугула.

Ажылчыннарның бүдүрүлге хуралдарының ролюн бедидер, аңаа чугаалажып көөр айтырыгларга ажылчын бүрүзүн идепкейлиг кириштирер чорук бүдүрүлге планнарын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседиринге идиглиг болуп, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ажылчыннарның калбак киржилгезин хандырар арганы бээр.

Удмурт АССР-ниң Дээди Совединге Удмурт АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге СЭКП-ниң Удмурт обкомунга

Орус күрүнеге Удмуртияның эки-тура-биле каттышканының 400 чыл болганы-биле холбаштыр Удмурт Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди изиг байыр чедирип база амыр-менди айтырып тур. Бо дээрге, улуг орус улус-биле бодунуң салым хуузун мөңгеде каттыштырган удмурт улустуң национал улуг байырлалы болур.

Орус күрүнеге Удмуртияның каттышканы ооң экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге ханызыбиле дешилгелиг ужур-дузалыг болган. Удмуртияга үлетпүрүнүң тывылганы болгаш хөгжөөни түс черниң чонундан ажылчын ангының өзүлдезинге, ниити орус революстуг шимчээшкинче удмурт улустуң каттыжарынга идиг болган. Ниити дайзынга—хаанныг ёзутургузугга, помещиктерге болгаш капиталистерге, а ол ышкаш даштыкы эжелекчилерге удур кады демиселге орус болгаш удмурт улустарның ажы-дуңма найыралы өскен болгаш быжыкан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээнинин соонда Удмуртияның төөгүзүнге чаа үе эгелээн. Удмурт улус бодунуң күрүне болур чоруун, хостуг национал хөгжүлдеге төттүнмес аргаларны чедип алган.

Совет эрге-чагырганың дөрттен чылдарының дургузунда Удмуртияга ажыл-агый, культура хөй-ниити амыралының бүгү адырларында ханы чаартылгалар болган. Хаанныг Россияга хожудангай болгаш дарлаткан Удмуртия Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле болгаш улуг орус улустуң дузаламчызы-биле Совет Эвилелиниң мурнакчы индустрилиг-колхозчу республикаларының бирээзи болу берген. Ам үеде Удмуртияда металлургия машина тудуушкуну, радиотехника, ыяш ажылдап болбаазырадыр, чиик, аш-чем үлетпүрүнүң болгаш үлетпүрүнүң өскедаа адырларының 1200 ажыг бүдүрүлгелери бар. 1913 чылга деңнээрге үлетпүрүнүң ниити продукциязы 200 катаптан ажыг көвүдээн.

Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде муң-муң тракторлар, комбайннар болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа нарын машиналары ажылдап турар. Сөөлгү чылларда республиканың колхозтары болгаш совхозтары мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге дужаарын дыка көвүдеткен, а ол ышкаш ленин продукциязының дүжүттүүн бедиткен болгаш күрүнеге дужаарын көвүдеткен.

Удмурт улус бодунуң национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразының хөгжүлдезинде улуг чедишкиннерни чедип алган. Октябрьның социалистиг революциязына чедир Удмуртияның чопу барык шуптузу бижик билбес турган. Ам республикада бүгү ниитиниң чеди чыл болгаш ортумак өөредилгезин чедишкиниг боттандырып турар. Ында 1500 ажыг школалар, 20 ажыг түскай ортумак өөредилге черлери, беш дээди өөредилге черлери, төөгү, экономика, дыл болгаш литератураның эртем-шинчилел институту, а ол ышкаш дөрт театрлар, филармония, цирк, чус-чус клубтар, библиотекалар болгаш культураның өске-даа хөй-хөй албан черлери ажылдап турар. Удмурт улус бодунуң аразындан национал интеллигенциянын хөй санныг кадрларын—башкыларны, өмчилерни, инженерлерни, агрономнарны, зоотехниктерни, эртемнин, литератураның болгаш уран-чуулдуң ажылдакчыларын дешидип үндүрген.

Удмуртияның ажылчы чоннарының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чедишкиннери партияның чорудуп турар ленинчи национал политиказының чаагай үре түннелдериниң дугайын бистиң Төрөөн чуртувустуң улустарының найыралыныҥ улуг күжүнүң дугайын чайыннанчаа-биле херечилеп турар.

Совет Удмуртияның ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы, бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизинин база партияның болгаш чазактың ооң соондагы шиитпирлериниң салган сорулгаларын боттандырар дээш демиселге чогаадыкчы инициативазының болгаш идепкейлиниң улам ыңай көдүрүүшкүү-биле боттарының национал байырлалын демдеглеп, коммунизм тургузуушкунунуң улуг хөрээнге боттарының төлептиг салыышкынын киирер деп быжыг идегелин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди илередип тур.

Удмурт Автономнуг Совет Социалистиг Республика чечектелип, делгерезин!

ССРЭ-ниң улустарының ленинчи найыралы делгерезин!

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизмнин тиилелгезинче бурунгаар!

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

Орус күрүнеге Удмуртияның эки-тура-биле каттышканының 400 чыл болганынга алдар кылдыр

Удмурт АССР-ниң ажылчы чоннары улуг национал байырлалчы—орус күрүнеге Удмуртияның эки-тура-биле каттышканының 400 чыл болганын байырлалдыы-биле демдеглеп турар.

Ол төөгүлүг хүнге холбаштыр база үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйның болгаш культураның хөгжүлдезинде удмурт улустуң чедишкиннерин демдеглээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1958 чылдың июнь 20-де Чарлыы-биле Удмурт Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы Ленин орденин-биле шаңнаан.

Россияга Удмуртияның эки-тура-биле каттышканының 400 чыл болганынга холбаштыр ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чедип алдынган чедишкиннер дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле Удмурт АССР-ниң үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының мурнакчыларын, эртемнин болгаш культураның идепкейлиг ажылдакчыларын, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчыларын — шуптузу 1515 кижини шаңнаан.

Республиканың чеди ажыл-ишчилеринге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

(СЭТА).

Удмуртияның найыслалында байырлал

ИЖЕВСК. (СЭТА). «Орус улус-биле 400 чылда кады», «Эшлык»—«Найырал»—бо сөстерни муң-муң кызыл пөстерде бижээнин бо хүннерде Удмурт АССР-ниң хоорайларының болгаш суурларының шиметдезинде улус номчуп турар. Республика улуг национал байырлалы: орус күрүнеге Удмуртияның каттышканының 400 чыл болганын демдеглеп турар.

Республиканың найыслалы Ижевск онза шиник кылдыр шиметтинген. Бо улуг байырлалды уткуурда удмурт улустуң чедип алган чедишкиннериниң дугайында рапорттарны бижээн лозунгулар болгаш плакаттар хөй-биле астынган. Төөгүлүг хүнге алдар кылдыр калбарткан социалистиг чарыш-биле Удмуртияның улус ажыл-агый чөвүлелиниң бүдүрүлгелери чартык чылдың программазын хуусаа бетинде күүсеткен.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чус-чус өг-бүлелери байырлалдың бүдүүзүнде чаагайжыды түткан чаа бажыңнарже көжүп киргеннер. Ижевскиниң мырынай төвүнде «Уругларныы» деп улуг универмагты ажыткан.

Хоорайның Горький аттыг садында республикада эң баштайгы планетарий ажылдап эгелээн.

Байырлалга киржири-биле Ижевскиде акы-дуңма республикалардан болгаш областардан аалчылар келген.

Июнь 21-де Удмурт АССР-ниң Дээди Совединиң байырлыг сессиязы болган. СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. С. Полянский Удмурт АССР-ге Ленин орденин тывыскан.

Июнь 22-де Ижевск хоорайга массалыг митинг болган.

Кыдатче чорудар гигант-станок

ГОРЬКИЙ, 19. (СЭТА). Горькийниң демир болбаазырадыр станоктар заводунуң коллективи 300 тонна ажыг деңзилиг, ийи каът бажың хире бедик, үзүн дурттуг гигант-станокту чыып-эптээрин дооскан. Станокка демирни кезип, чондурар, хоюглаар болгаш өрүмнээр ажылдарны күүседип болур. Ниити күчүзү 150 киловатт күштүг 33 электромоторлар-биле ол чепсеглеттинген. Аажок улуг болгаш нарын ол машинаны чаңгыс-ла кижи башкарын хөделдирер.

Станоктуң үжен метр үзүн делгем шөлүнде ажылдаар столду тургускан, ооң кырында 120 тонна чедир аар деңзилиг машина кезектерин болбаазырадып ажылдаар кылдыр таарыштырган. Столдуң кырынга беш тонна чүк сөөрттүр автомашинаны азы паровозту хостуг тургузуп болур.

Станокту сөөрттүп чорударынга 18 хире демир орук платформалары негеттинер.

Беш дугааргы санныг ындыг гигант-станоктарны заводтуң коллективи алдыгы беш чылдың чылдырында төлевилеп чогаатган болгаш бүдүрүп кылган. Дөрт ындыг станоктар совет бүдүрүлгелерде шагырла ажылдай бергилээн, а беш дугааргызын фулаэрцзи хоорайның (Кыдат Улус Республика) машина тудуушкунунуң заводунга чорудуп бээри төлевилеттинген.

Непалдың хаанының болгаш кадын хаанының ССРЭ-ни кезип чорааш Москвада ээп чедип келген

Непалдың хааны Махендра Бир Бикрам Шах Дева болгаш кадын хааны Ратна Раджия Лакшми Деви Шах Совет Эвилелин эргин көрүп чорааш, июньнуң 20-де Москвада ээп чедип келген. Олар Киевке, Сталинградка, Сочиге, Ереванга болгаш Тбилисиге чорааннар.

Хаанның албатылары-биле кады совет найыслалга национал чөвүлелдиң кежигүнү Арун Шамшер Джанг Бахадур Рана база дээрги Шамбху Бикрам Шах болгаш өскелер-даа чедип келгеннер.

Аалчылар-биле кады Совет Эвилелинге аян-чорук кылып чораан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националлар Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. Кондучалова болгаш өскелер-даа найыслалда ээп чедип келгеннер.

Мал чеминиң белеткели — улус ажыл-агыйының чугула сорулгазы

Сиген кезилдезинче кирипкен

Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары чогуур белеткелдерни кылгаш июнь 21-де Шара-Нуурнуң Бора-Тей деп черде сиген кезилдезинче эгелеп киргеи. Сиген шөлүнде бир тракторлуг, аттың сиген кезер 6 машиналыг, 3 дырбаштыг, 42 ажыл аттарлыг болгаш 42 кижилиг бригадалар, МТС-тиң бир тракторлуг сиген кезер агрегады ажылдап кирипкен. Олар майгынар, өглер, аш-чем, өске-даа чүүлдер-биле эки хандырыгган.

В. САРБАА.

Кезилдеге белен

Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхоз сиген кезилдезинге белеткелдерни организастыг чорудуп турар. Аттың 6 машиналары болгаш 2 дырбаштары бүрүн септеттинген, 60 хол кадыырлары, 50 дырбаштар белен.

Септелге ажылында дарганнарны улуг дарган М. Дамдын-оол эки удуртуп турар. Ол ышкаш хол херектелдерни белеткээринге тускай кижилерни быжыглаан. Кадыыр бизээринге 65 харлыг Төмүр-оол эки мергежилдиин илередип турар.

Организастыг чоруткан

Эрзин районнуң «Мөрен» көдээ ажыл-агый артели эрткен чылын мал чемнери белеткээр ажылче чогуур кичээнгей салбаанындан мал чемнери октябрь айда-ла төнүп калганы-биле 3 муң ажыг баш улуг, биче мал өлген болгаш ниитиниң мал ажылынга улуг когаралды чедирген.

Эрткен чылдың ол четпестерни катаптавас сорулга-биле артель баштаар чери ниитиниң малынга четчир санныг, эки шынарлыг мал чемнери белеткээринче улуг кичээнгей салып, сиген кезилдезинге кирер бүгү чепсек-херектелдериниң септелгезин организастыг чоруткан.

Артельде ам сиген кезер 12 машиналар, сиген бөлөр 6 дырбаштар, 6 тергелер бүрүн септеттинген. Ол ышкаш холдуң үүрмек чепсек-херектелдери, аът дериглери бүрүн белеткеттинген.

Чемгир үеде ажаап алыр

БАЯН-ТАЛА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхоз бо чылын малынга 2800 тонна сиген болгаш 2000 тонна силос белеткеп алыр планныг. Планны сан талазы-биле доллур болгаш ажыр күүседириниң ангыда сигенни малга чемгир, эки хоолулуг үеде ажаап алырынче кол кичээнгейни салыры чугула.

Ол сорулганы чедишкиниг боттандырарына белеткел чугула хамааржыр. «Октябрь 30 чылы» колхозта аът-биле сиген кестирер 8 (ийизи чаа) машиналарның ийизи ам-даа үрелик хөөнөр, 6 аът дырбаштарының чүгле үжү септеттинген. Хол кадыырлары, айыыр болгаш дырбаашы ышкаш чугула негеттинер чүүлдер четчелеттинмээн, мал чеми белеткелиниң үезинде ажыл планы ам-даа тургустунмаан.

— Бар сиген шөлдерин суттарар, чаа черлерни немей калбартыр талазы-биле кандыг хемчеглер алдынганыл—деп айтырыгта, колхозтуң зоотехниги эш Биче-оол—бисте сиген шөлү четчир, мынчангаш чаа черлер аштап арыглаар дугайында айтырыг тургустунмайн турар чүве.

А ажыглап турарывыс шөлдер шупту шыктыг шыналарда болган ужурунда суттарылда база негеттинмейн турар — деп харылаан. Ол канчап-даа шын эвес.

Кол-ла идеген турар чери Улуг-Шык, ында 800 гектар хире сиген шөлү бар, ону хайгаарап көрбөөнинден колхозтуң болунуң малы чаа базып каапкан. Өске-даа алаан хөй шөлдерде ындыг таварылгалар база илерээн.

Сиген кезилдезинге белеткелдерни дүрген доозар

Чаа-Хөл районнуң «Типилге», «Найырал» болгаш Ленин аттыг колхозтары аттың сиген кезер машиналарының септелгезинге багай белеткенин турар. «Бурунгаар» көдээ ажыл-агый артели аттың сиген кезер 10 машиналарының 5-жин, аттың 8 дырбаштарының 4-түн септеен-даа болза өске белеткелдер кылдынмаан.

Холдуң херектелдери—айыырлар, дырбаштар, кадыырлар, дөжү, таптаан, шалыыштар белен эвес, кайыдаа колхозтарда силос салыр чартык башнялар, траншеялар септеттинмээн болгаш бо талазы-биле немелде чаа тудуглар кылдынмайн турар. Балыктыг-Сеп, Кара-Суг, Сарыг-Булуң дээн ышкаш кол сиген шөлдерин мал саспа базып келген. Сиген шөлдерин суттарар, чаа сиген кезер черлерни тыл ажыглаар талазы-биле Ленин аттыг, «Бурунгаар» колхозтарның баштаар черлери хемчег албайн турар. Сиген кезер шөлдерде малды өске одарларже дүрген чайладыры, сиген шөлүн кажаалазары негеттинип турар Колхозтарның баштаар черлери, көдээ Советтер мал чемнерин белеткеп алырының бүгү белеткелдерин эң-не дүрген доозарының шыгыы хемчеглерин алыр ужуруг.

Н. ЛОПСАН.

Мал чемин белеткээрин боттуг удуртур

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Кандыгдаа ажылдың чедишкиниг болуру хынамчалыг белеткелден болгаш организастыг удуртулгадан чугула хамааржыр. Ниитиниң малынга чем белеткээр чугула кампания ажылының эгелээр үеи келген. Ындыг турбуже Бай-Тайга районнуң бо талазы-биле белеткели дыка багай.

Машина-трактор станциязында бо чылын сиген ажылынга киирер 8 тракторлар бар, ооң ийизи Кара-Хөлде чытпышаан, септеттинмээн. МТС-тиң болунда алды тракторлар амдыгаа чедир белен эвес. Ооң чылдагаанын райкүүском даргазы эш Ангырбан—«биске кылдынып болур чүүлдер шуптузу болган, ам чүгле чамдык артык кезектери чок, ону Кызылдан барып алыры арткан»—деп харылаан.

Ажыл-хөрек ала-чыгаар бүтпес, а хүннүң «даарталаар» чоруктуу үе-шаг база манавас болгай. МТС-тиң шак ындыг багай белеткелин биле тура, районнуң удуртур организациялары боттуг хемчег албайн келгени четпес.

Колхозтарда байдалды алгаш көөрге, белеткел талазы-биле кылыр алган тодаргай чүүлдери база чок. Сиген кестирер аът машиналарының, дырбаштарының, хол херектелдериниң чүгле саны бар, а чежези белен, артканын дүрген кылдырарынга кандыг хемчеглер ан турарын райкүүскомнуң даргазы билбес болган.

Чогуур өйүнде белеткеттинген силостуң кышкы үеде мал чеминге чугулазы үнелеттинмес улуг. Ону биле тура, мынчага чедир силос оңгарлары белеткээр ажыл колхозтарда организастаттынмайн турары шын эвес.

Колхоз механиги Монгуш Чимит-оол

Чөөн-Хемчик районда «Хорум-Даг» көдээ ажыл-агый артелиниң механиги эш Ч. Монгуш бодунуң төрөөн колхозунуң автомашиналарын ам он чылдың дургузунда башкарып турар. Амгы үеде эш Монгуш колхозта механиктен эгелээн, ооң мурнунда чолаачылап турган.

Колхозтуң бүгү 6 автомашиналарының септелгезин ол эки шынарлыг кылдыр кылган, үк машиналар кандыг-даа үрелишкин чокка хөделип чоруп турарлар. Чолаачыларның ажылынга контрольду эш Монгуш күштелдирбишаан, оларның ажылынга практиктиг дузаны чедирип, техниктиг өөредилгезин эки организастаан. Машиналарның ажыглалын экижидер, оруктар септелгезин чорудар дугайында айтырыгларны колхоз баштаар черинин хуралдарынга ол тургузуп турар.

Хову бригадазының бир звенозунда

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Хөндергейде «Кызыл тараачын» колхозтуң хову бригадазының эш Лопсанга удуртурган звенозу эки ажылдап турар, ында хөй эвес, чүгле 6 кижи бар.

Күш-ажылдың организастызын эки тургускан. Олар тараа культуразының 160 гектарын чажар мурнунда суттарып тараан. Чайгы суттарылданың баштайгы ээлчээ-биле 105 гектарны дооскан.

Фермада агитатор

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң партия организациязы эш Чорбааны колхозтуң сүтбаразан фермазынга агитас-массалыг ажыл чорудары-биле быжыглаан.

Агитатор фермага келирге сүттүң учет-отчеду будулгактыг, саалда планын күүсетпес, чаш мал чидириглиг турган. Малчыннар ортузунда тайылбыр-массалыг ажыл чок деп чүве моортан тодаргай турган. Чорбаа бодунуң ажылын сүттүң учедун шын таарыштырарындан болгаш саанчыларның күш-ажылын организастаарындан эгелээн. Учет өкижээн.

Ажылдың хостуг шактарында ол солун беседаларны чорудуп, малчыннарга колхозтуң болгаш ферманың ажылын, оларның мурнунда турар сорулгаларны чугаалап берип турган. Сүт саалдазын көвүдедир сорулганы чедишкиннинг шиитпирлээринче саанчыларны болгаш ферманың бүгү ажылдакчыларын мобилизастаарының хереенге агитас-массалыг ажыл дузалаан.

— Колхоз бүдүүлгезинге агитатор болуру харыысалгалыг болгаш хүндүлүг хүлээлге болур. Ынчангаш мен беседа бүрүзүнге белеткеним, «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннардан чугула материалдарны баш бурунгаар шилип ап турар мен—деп, эш Чорбаа чугаалап турар.

Партияның болгаш Совет чазактың көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүрер талазы-биле шиитпирлерин, даштыкыда болгаш бистин чуртувустуң иштики болуушкунарын, областа болгаш Улуг-Хем районда мурнакчыларның дүржулгазын ол калбаа-биле тайылбырлап турар. Чоокта чаа бир беседазынга областың мурнакчы саанчылары Бичии-уруг биле Шведованың мурнакчы дүржулгазын чугаалап турган, бодунуң фермазының чамдык саанчыларының ажылында четпестерни илереткен. Ылаңгыя саанчы Бодаган эртен ажылга озалдап келир, ооң саап ап турар сүдү еске саанчылардан эвээш болуп турар деп ол демдеглээн. Агитаторнуң шын шүгүмүүлел саналының соонда Бодаган өки ажылдап, инектерниң ажаалга, хайгааралын өкижиткен болгаш сүт саалдазын көвүдеткен.

Фермада кызыл булуңну эки дерип тургускан. Солуннарның, журналдарның чаа номерлерин, чечен чогаалдың литератураларын ында делгээн. Агитлистокту үргүлүү үндүрүп турар. Сүт саалдазының планын күүседиринче саанчыларны кыйгырып турар лозунгуларны болгаш плакаттарны аскан.

Агитатор Чорбаа сүт саалдазын бедидери дээш саанчыларның ортузунга социалистиг чарышты эки организастаан. Олар бо чылын азырал инек бүрүзүнден 1200 кг сүттү саап алыр деп бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Мурнакчы саанчылар Соскармаа, Барыңмаа сүт саалдазының талазы-биле эвээн чедишкиннерни чедип алган. Олар бо чылдың беш айларының дургузунда 600 кг болгаш оон-даа хөй сүттү боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден саап алган.

К. ДОБРОВ.

Делегейниң ажылчы чоннарының улуг гимнизи

(„Интернационалды“ эң баштай күүсеткениниң 70 чыл болганынга)

Челен чыл мурнунда, 1888 чылдың июнь 23-те Францияның Лилль хоорайынга солуннар ажылдакчыларының эвилелиниң организастаны ажылчыннар бәйырлалынга «Интенационал» деп ырыны эң-не баштай хөй кижи ажыы-биле ырлап күүсеткен. «Интернационал» ам бүгү чурттарның пролетарийлериниң ынак болгаш хүндүлүг ыры, оларны сорук киирип турар гимнизи болу берген.

«Интернационалдың» сөзүн француз революсчу-шулүүчү, Париж Коммуназының киржикчизи Эжен Потье 1871 чылдың июньде, тодаргайлаарга Париж Коммуназының **дүшкениниң** соонда баштайгы хүннерде чогааткан. Ынчалза-даа ол чогаал бижиттингениниң соонда он алды чыл эрткенде—1887 **чылда** эң-не баштай Эжен Потьениң «Революстуг ырлар» деп номунга парлаттынган.

1888 чылда «Революстуг ырлар» деп номдан «Интернационал» деп шулукту француз ажылчын Пьер Дегейтер шилип алгаш, аңаа аялга чогааткан болгаш ону эң-не баштай хөй-нүн ырлап күүседирин удуртқан.

Революсчу улуг идеялар сиңниккен, дайынчы, сорук киирикчи аялгалыг «Интернационал» ажылчын аңгының сеткилсагыш каттыштырышкынының ыры болуп, ооң сырый каттыжышкынының болгаш күүзүнүң илередишкини болуп, делегейниң ажылчы чоннарының ортузунда калбаа-биле нептерээн.

«Интернационалдың» дугайында В. И. Ленин мынча деп бижээн: «Медерелдиг ажылчын кандыг-даа чуртка барза, ооң салым хуузу ону каяа-даа чедирзе, төрээн чуртундан ырак черге ол бодун хары кижи деп канчаардаа бодаза, дыл чокка-ла, таныштары чокка-ла — «Интернационалдың» аялгазындан ол бодунга эштерни болгаш өөнүктерни тып ап болур. Бүгү чурттарның ажылчыннары боттарының мурнакчы демиселчизиниң, пролетарий-шулүүчүзүнүң ырын кады ырлай берген, ынчангаш ол ырны бүгү делегейниң пролетаржы ыры кылганнар».

Россияга ол «Интернационал» деп ырының сөзү эң-не баштай 1902 чылда орус дылга тыптып келген. Ону партияның хоочун бежигүү А. Я. Коц очулдурган. 1906 чылда «Интернационалдың» сөзү болгаш аялгазы чажыды-биле парлаттынып үнген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда «Интернационал» делегейге эң-не баштайгы социалистиг совет күрүнениң гимнизи боон турган, а ам Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының гимнизи болуп турар.

«Интернационалдын» сөзү тыва дылга эң баштай үжен чылдар үезинде А. Пальмбахтың башталгазы-биле очулдурттунган. Оон бээр тывалар ону бүгү делегейниң ажылчы чоннары-биле кады ырлап, бүгү чурттарның улустарының интернационалдыг үүнүге боттарының үүнүн каттыштырып келген. «Интернационалдың» тыва дылда очулгазын чоокта чаа эде редакторлааш, парлап үндүрген.

Чер бөмбүрзээниң кайы-даа булуңнарында бүгү улустар, бүгү националдар «Интернационалды» улуг көдүрлүүшкүн-биле ырлажып турар.

Пролетариаттың гимнизиниң аялгазының чогаадыкчызы Пьер Дегейтер 1928 чылда Совет Эвилелинге чораан. Ынчаарда күш-культура байырлалында П. Дегейтер Ленинниң мавзолейниниң индирингe турган, делегейде бир дугаар пролетаржы күрүнениң найыслалынга ооң чогааткан ырының аялгазын магалыг чаагай, хостуг чаңылаңганын улуг өөрүшкү-биле дыңнаан. Москваның Кызыл шөлү-биле «Интернационалды» ырлажып эрттип турган чысваалганнарны көргеш:

— Ам мээң ырым идегелдиг ходдарда кирген-дир—деп чугаалаан.

Дүржок дарлалдың делегейин
Дүвүн дүңдере шапкаштың
Чаа делегейни тургузар бис.
Чаагай чолувус тыш аар бис!

Эжен Потьениң «Интернационал» деп бо ырында илереткен күзели ам Европаның болгаш Азияның улус-демократтыг чурттарында боттанган. Ол ам хөй-хөй чурттарда «идегелдиг ходдарда кирген».

Чазый дарлакчылар кырынга
Чаңныг түрлүг диңмирезе,
Хереллдиг хүн биске база-ла
Кедизинде чайнап келир.

Ырының бо сөстеринде сиңниккен идеялар делегейниң дарлаткан ажылчы чоннарын капитализмге удур, социалистиг идеяларның тиилелгези дээш, бүгү делегейге коммунизм дээш демиселче кыйгырып, сорук киирип турар. Аас-бежиктиг келир үе дээш ол демисел болза:

Эң-не сөөлгү үжүрлүг
Эрес чаавыс ол-дур!
Интернационалдааш,
Ишчи чоннар сергээл!

Номчукчуларның айтырыгларынга харыылар

Көдээ күүскомнуң ажылынга идепкейлиг киришпээн күүском кежигүнүн көдээ күүскомнуң кежигүнүнден көдээ Совет боду үндүрүптер эргелиг бе?

Көдээ күүском болза ажылчы чоннар депутаттарының көдээ Совединиң күүсекчи болгаш чагырыш дужаар органы болуру билдингир болгай. Ол, депутаттарның иштинден даргазы, даргазының оралакчызы, секретары болгаш күүскомнуң кежигүннери составтыг кылдыр Советтен соңгудар. Эвилелдешкен республикаларда хүлээп алдынган көдээ Совет дугайында Дүрүмде айыттынганы болза, көдээ Советтиң күүскому көдээ Советтиң шиитпирлеринге, үстүнде турар органнарын доктаалдарынга болгаш айтышкыннарынга үндезилээш, көдээ Советтиң девискээринге культурэ-политиканың болгаш ажыл-агыйның тургузуушкунун удуртурун күүседири күүскомнуң ажылын шын организастаарын негеп турар болгаш күүсекчи комитеттиң кежигүн бүрүзүнге улуг харыысалганы даалдырып турар.

Көдээ күүском—коллегиалдыг орган. Бодунуң ажыл-чорудулгазының бүгү кол-кол айтырыгларын ол коллективтиг чугаалажып, шиитпирлеп турар. Ындыгның төлээзинде, күүсекчи комитеттиң хуралдарынга олуржуру болгаш хуралга тургузуп турар айтырыгларны чулаажырынга идепкейлиг киржири—көдээ күүскомнуң кежигүн бүрүзүнүң кол хүлээлгелериниң бирээзи болур.

Ынчаарга көдээ Советтиң күүсекчи комитединиң кежигүнүнүң хүлээлгелери хуралдарга киржири-биле ыракта-ла кызыгаарлаттынмайн турар. Ол, көдээ күүскомнуң болгаш күүскомнуң даргазының берген даалгаларын күүседир, а ол ышкаш шиитпирлерниң күүседдезин организастаарынга болгаш контрольдаарынга киржир ужурлуг. В. И. Ленинниң айытканы болза «Совет албан черлерингe эргелелдиг бүгү айтырыгларын коллективтиг чугаалажыры болгаш шиитпирлээри болза чогуур тодаргай болгаш чигзиниг чокка салдынган онаалгаларны база практиктиг ажылдарны күүседири дээш, кандыг-даа совет албан-дужаалда туруп турар кижи бүрүзүнүң эң-не ылаптыг харыысалгазын доктаадыл тургузары-биле капсырлашкан турар ужурлуг» (Чогаалдары, том 28, арын 326).

Ындыгның төлээзинде күүскомнуң ажылынга коллегиалдыг болур чорук, хүлээткен ажыл дээш күүском кежигүнүнүң харыысалгалыг болур чоруун кошкатпайн, харын дыңзыдып турар. Ындыг болганда бир өвес көдээ күүскомнуң кежигүннериниң бирээзи күүсекчи комитеттиң ажылынга кандыг-бир чылдагаан-биле идепкейлиг киржип шыдавайн турар, бодунуң хүлээлгелерин күүсетпейн турар болза, ол бүгү күүскомнуң ажыл-чорудулгазынга багай саңдарны халдадыр. Ооң ужурунда бодунуң хүлээлгелерин күүсетпейн турар кижини күүскомнуң кежигүнүнден кайыдаа үеде үндүрер эргелиг.

Көдээ күүскомнуң составындан үндүрер дугайында айтырыгны Советтиң сессиязынга күүскомнуңдаа, депутаттарның-даа инициативазы-биле чугаалаштырып болур. Күүскомнуң составындан хостаар дугайында дилегни күүскомнуң кежигүү боду база киирип болур. Хостадырының дугайында чылдагааннар янзы-бүрү боон болур, ылаңгыя үр болгаш аары-биле аарааңда.

Күүскомнуң кежигүнүнден үндүрер чорук болза шыңгыы хемчег болур, ынчангаш ол айтырыгны тургузарын болдуруп келген чылдагааннарны ылап тодаргайлаары эргежок нугула. Күүскомнуң кежигүү бодунуң хүлээлгелерин багай күүседип турар таварылгада безин көдээ күүскомнуң составындан үндүрериниң мурнунда өске хемчегларны алыры чугула. Чижээлээрге, күүскомнуң ындыг кежигүнүүн отчёдун күүсекчи комитеттиң хуралынга дыңнаар. Күүскомнуң багай ажылдап турар кежигүнүнге саңдар кылырынга улуг арганы Советтиң сессиязынга күүскомнуң ажылының дугайында отчёт берип турар. Чүгле ниити күүскомнуң өвес, харын ооң тус-тус кежигүннериниң ажылының четпестерин чидиибиле болгаш принципиалдыг шүгүмүүлээри черле эки рольду ойнаары чугаажок.

Көдээ болгаш өске-даа чер-чер Советтериниң күүскомнарының кежигүннери Советтер ажылының дүржулгазын четпес билириниң ужурундан идепкейин болгаш инициативазын үндүрбейн турар таварылгалар база туруп турар. Ол чорук колдуунда-ла күүсекчи комитеттиң кежигүнүнге бир дугаарда соңгуттурганнарга хамааржып турар. Ындыг өштер оларга хүлээткен даалгаларны күүседирде дузаламчыны болгаш деткимчени хереглеп турар. Оларга күүскомнуң даргазы болгаш өлөөн дүржулгалыг кежигүннери дузалаар ужурлуг.

Хемчегларни ап турганының кырындан күүскомнуң кежигүү бодунуң хүлээлгелерин багай күүседип үргүлчүлеевишаан турар таварылгаларда, азы бир өвес ол кадыының багайы-биле, ол Советтиң ажыл-чорудулгазы-биле холбашпаан ажылче шилчээни-биле ол хүлээлгелерни күүседип шыдавас болза, ону ооң хостаар дугайында айтырыгны күүском сессияга чугаалажыры-биле киирер өргелиг. Күүсекчи комитеттиң составындан үндүрер дугайында саналды чугаалажып көргениниң соонда бадылаашкынга киирер. Бир өвес күүскомнуң составындан үндүрер дугайында шиитпир хүлээп алдынган болза, Совет күүскомнуң чаа кежигүнүн соңгуур.

Колхозтан үндүрер дугайында шиитпирни райкүүском күш чок болдурар, азы бадылаар эргелиг бе?

Колхозчуну артельден үндүрерин чүгле сөөлгү хемчег кылдыр, база чүгле көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының көргени сагылга-чурум эдер хемчеглерни (сагындырары, ниити хуралга шүгүмүүлеп чугаалаары, доңгудары, куду ажылче шилчидери болгаш оон-даа еске) шуптузун алганының соонда ам ап болур деп чүвени хамыктың мурнунда демдеглээри чугула.

Артельден кижи үндүрерин чүгле колхозчуларның ниити хуралының шиитпирин өзүгаар болдурган туруп болур. Ындыг болганда, колхозтуң даргазы-даа, баштаар чери-даа, еске кандыг-даа орган ол айтырыгны шиитпирлээр эрге чок. Колхозтан кижи үндүрер дугайында айтырыгны тургузуп турар ниити хуралга артельдиң кежигүннериниң ниити санының үштүң ийи кезиниден өвээш эвези олурушкан турар ужурлуг. Шиитпирни ажык бадылаашкын-биле бадылаашкынның хөйүн барымдаалап хүлээп алыр. Олурушкан колхозчуларның санын болгаш бадылаашкынның түңнелдерин ниити хуралдың протоколунга ыяавыла айыткан турар ужурлуг

Артельден колхозчуну үндүрген дугайында ниити хуралдың шиитпири район Совединиң күүскомунуң талазындан кандыг-бир бадылаашкынны хереглевейн турар. Ынчалза-даа ол болза, колхозтарны күрүне талазы-биле удуртуруп боттандырып турар районнар Советтериниң күүскомнары ындыг шиитпирлерниң дүрүм өзүлүүн хынаар эргези чок дээни канчап-даа ол өвес.

Район Совединиң күүскому колхоз кежигүннериниң ниити хуралының шиитпириниң дүрүм өзүлүүн бодунуң инициативазы-биле-даа, хомудал киргени-биле холбаштыр-даа хынап болур. Күүском ниити хуралдың шиитпирин үндезин чок тур деп көрген таварылгаларда, артельден кайы-бир кижини үндүрер дугайында айтырыгны катап көөрүн колхозка сүмелээр ужурлуг. «Көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга колхозчуларның инициативазын улам ынай хөгжүдер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1956 чылдың март 6-дағы доктаалын өзүгаар алырга, бо айтырыгның талазы-биле колхозчуларның ниити хуралының катап үндүрген шиитпири бүрүн күштүг оолур.

Ындыг болза-даа колхозчуларның ниити хуралының катап үндүрген шиитпирин бүгү таварылгаларда райкүүском күш чок болдуруп болбас дээни ол бе, ынчаш? Чок, ынча дээни ол өвес.

Бир өвес колхозчуларның ниити хуралының шиитпири хоойлу өзүгаар хүлээп алдынган болза, район Совединиң күүскому ону күш чок болдурар эрге чок. Ынчаарга айтырыгны катап көргеш, колхозтан кижи үндүрер дугайында шиитпир хоойлудан хажыдыр хүлээп алдынган болза, колхозтарны күрүне талазы-биле удуртуруп боттандырып турар орган болур райкүүском аңаа тывыскан эргелерни өзүгаар ындыг шиитпирни күш чок болдурар хүлээлгелиг. Дүрүм барымдаалаан шиитпир дээрге, чижээлээрге, артельден колхозчуну үндүрер дугайында айтырыгны үштүң ийизинден эвээжи олурушкан ниити хуралдан үндүрген шиитпир; колхозтан үндүрер дугайында колхоз кежигүннериниң ниити хуралындан эвес, а баштаар черниң, азы артельдиң даргазының хүлээп алган шиитпири боон болур.

Ооң ужурунда артельден колхозчуну үндүрер дугайында ниити хуралдың катап хүлээп алган шиитпири хоойлуну барымдаалап хүлээп алдынган болза чүгле ынчан бүрүн күштүг болур. Ону хажыткан таварылгада ындыг шиитпирни дүрүм чок тур деп көргеш, чүгле күш чок болдурар эргелиг эвес, харын хүлээлгелиг.

Бот-онаалга үндүрүүнүң акшазын канчаар ажыглаарыл?

Көдээ чоннуң бот-онаалга үндүрүүн көдээ суурнуң, азы чаңгыс көдээ Советте кирип турар өлөөн каш көдээ суурларның хамаатыларының ниити хуралының шиитпирин өзүгаар шыңгыы эки-туранын өзүзү-биле чорудар. Бот-онаалга үндүрүүнүң талазы-биле дадывырларның хемчеелдерин, төлелгениң хуусааларын болгаш чыгдынган аша-хөреңгилериниң чарыгдаттынар хереглелдерин көдээ чоннуң ниити хуралы тодарадып шиитпирлөөр. Көдээ Советтиң күүскому хамаатыларның ниити хуралының шиитпирин өзүгаар бот-онаалга үндүрүүнүң акшазын чарыгдаарының сметазын бадылаар. Бот-онаалга үндүрүүнүң акшазы кандыг-кандыг ажылдарны акшаландырарынга ажыглаттынган туруп болуруг?

Бо айтырыгта харыы «Көдээ чоннуң бот-онаалга үндүрүүнүң дугайында» Төп Күүсекчи Комитеттиң болгаш ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң 1937 чылдың сентябрь 11-деги доктаалында айыттынган. Ында айыттынганы болза, хамаатыларның ниити хуралдарының шиитпирлерин өзүгаар көдээ Советтер ол акша-хөреңгини орудтар кылырынга болгаш септээринге, школалар, кудуктар, хөй-ниитиниң чувар бажыңнарын тударынга болгаш септээринге, эмнелгелерни, номчулга бажыңнарын болгаш еске-даа культура албан черлерин септээринге чарыгдап болур. ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң 1939 чылдың ноябрь 2-де бадылааны көдээ чурттакчылыг черлерниң өрт камгалалының дугайында Дүрүм бот-онаалга акшазы-биле өртке удур хереклелдер садып алырын база өрт деполарын болгаш серилерин тудуп алырын көдээ Советтерге чөпшээреп турар.

Көдээ чоннуң негелделериниң өзүүшкүнү, көдээде ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң улуг хөгжүлдези бот-онаалга үндүрүүнүң акшазын көдээ чоннуң эрге-ажыктарынга ажыглаарының аргазын сөөлгү чылдарда калбарткан. Ону өзүгаар эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери бот-онаалга үндүрүүнүң акшазы-биле акшаландырар хемчеглерниң даңзызын доктаадып турар. Чижээлээрге, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели 1955 чылдың ноябрь 25-теги доктаалы-биле ол акшаны чурттакчылыг черлер чаагайжыдары, колхозчуларның чурталга бажыңнарынга суг дамчыдылгалары тудары, фельдшер-акушер пунктулары тудары болгаш септээри, көдээ школаларның башкыларының ыглыларын тудары болгаш септээри, радиожудулга, (радио белдирлери тударындан ангыда) дээн ышкаш хемчеглерге база чарыгдап болур деп доктааткан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели 1957 чылдың июнь 7-деги доктаалы-биле бот-онаалга үндүрүүнүң акшазын 1957 чылдан 1960 чылга чедир көдээ школаларның башкыларынга чурталга бажыңнарын тудуп бээринге чарыгдаар деп шиитпирлээн. Областар болгаш крайлар Советтериниң күүскомнары бот-онаалга үндүрүүнүң акшазын ындыг тудутнуң эрге-ажыктарынга алаан каш көдээ Советтериниң аайы-биле меңнээр эргелиг. Оонбиле холбаштыр, башкыларга чурталга бажыңнарын тударын чүгле көдээ чоннуң ниити хуралындан ындыг тудугну кылыр деп доктаадып каан таварылгада чорудар деп чүвени барымдаалаары чугула.

(«Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери» деп журналдан).

Сүт-Хөл чагылга планын күүсеткен

Сүт-Хөл район 1958 чылдың ийиги чартыының парлалга чагыдылгазының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Төп солуннарның болгаш журналдарның чагыдылга планын ниитизи-биле 106 хуу, область солуннарын—105 хуу күүсеткен.

Парлалга тарадылгазынга идепкейлиг киржип турар партия, совет, комсомол болгаш хөй-ниити активчилериниң саны районда көвүдеп турар. «Чырык орук» колхозта партия организациязының секретары эш Какпаанак, «Коммунизмниң хереги» колхозта почтачы эш Мартан-оол, ында комсомол организациязының секретары эш Анай-оол колхозчуларның ортузунга солуннар болгаш журналдар бижидилгезин организастыг чорударынга идепкейлиг киржип, чагыдылгаларны база чагаа корреспондентилерни өөлериннге өй-шаанда график өзүгаар чедиреринге улуг кичээнгей салып турарлар.

Ынчангаш 1958 чылдың чагыдылгазының планын район чедишкиниг күүсеткен. Ам сорулга болза ажылчы чоннуң чагыдылгаларын үүктел чокка чедирери болур. Ындыг турбуже «Алдан-Маадыр» болгаш «Ишкин» колхозтарның баштаар черлери боттарының почтачыларын транспорт-биле өй-шаанда хандырбайн турарын айтыр херек. Чижээлээрге, бо чылдың июнь 11-де «Ишкин» колхозтуң почтачызы эш Арган-оол районнуң харылзаа конторазындан почта хүлээп ап турда ол колхозтуң чолаачызы эш Папын-оол почтаны машина-биле чедирер ужурлуг турган болгаш каапкаш барган. Ооң уржуу-биле колхозчулар чагыдылгаларын дөрт хонук хожудап алганнар. «Алдан-Маадыр» колхозта почтачы Кулакпанга ындыг таварылгалар хөй удаа болган.

Д. ДАМДЫН.

Дуржулгалыг чазаныкчы

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң чазаныкчызы Кара-Сал Үгүжек 1949 чылдан бээр колхозта тудугларга ажылдап келген. Ол хүлээнген ажылын ак-сеткилдиг күүседип турар.

Чаа кылдынган тудугларның соңга рамаларын, эжиктерин, кастактарын чазап турар. Оон аңгыда дуржулгалыг чазаныкчы уруглар яслизинге хереглээр кавайларны, колхозчуларга столдарны, сандайларны болгаш бажың иштиниң өске-даа эт-хереклелерин кылып, хүнүнүң ажыл-нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

К. КУУЛАР.

Сонуургап көргеннер

Чоокта чаа тыва областың национал театрының артистери Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилеринге феодалдыг Тываның үезинде ядыы араттарның, ылаңгыя тыва хереезеннерниң эрге-шөлээ чок чораанын, оларны феодалдарның талазындан дорамчылап, бастып турганын көргүскен В. Көк-ооллуң «Хайыран-бот» деп шиизин ойнап бергеннер. Ук шиини көрүкчүлер күрел хайныышкынныы-биле көргеннер, артистерниң чараш, чуруумалдыы-биле ойнаанын көрүкчүлер магадаан.

Дараазында хүн олар концерт көргүскеннер. Ук концертке орус болгаш тыва композиторларның чаа ырлары байлак болган. «Малиновкага болган куда», «Боолуг кижи» деп шиилерден үзүндүлерни база күүсеткеннер. «Боолуг кижи» деп шииден көргүзүгте улуг Ленинниң ролюн артист О. Намдараа чедишкиниг ойнаан. Улуг баштыңчының овур-хевири сценага кестүп келирге, көрүкчүлер улуу-биле өөрүп турган. Солдат Иван Шадриннің ролюн артист Н. Өлзей-оолдуң ойнаанын көрүкчүлер база үнелээннер.

К. СҮТТҮГ-ООЛ.

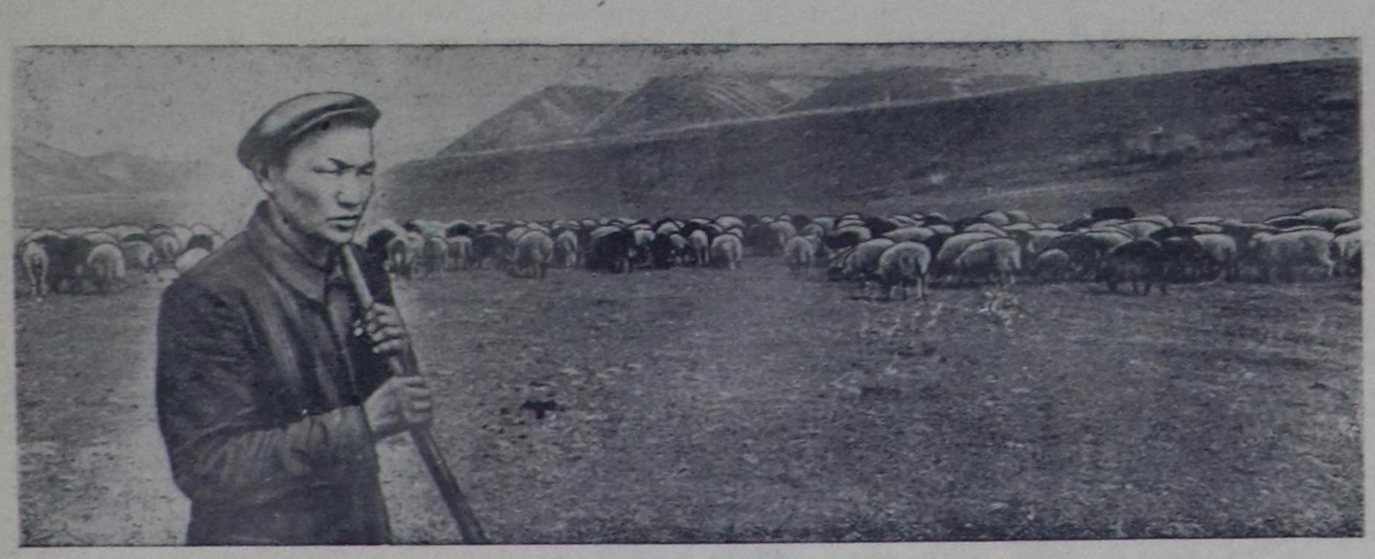

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң хойжузу М. Комбуй-оол 1957 чылда чартык нарын дүктүг иттерниң бирээзинден-не 4,8 кг дүктү алган болза бо чылын 5,2 кг чедирер деп хүлээлгени алган. Ам 282 иттерниң бирээзинден-не 4,5—6 кг чедир дүктү ап турар болгаш ортумаа-биле бодунга алган хүлээлгезин күүседип шыдаарын көргүзүп турар.

Чуруута: эш М. Комбуй-оолдуң иттерини одарладып чорууру.

Фото В. Лутковтуу.

КЫЗЫЛДЫҢ ШКОЛАЛАРЫНДА

Бышкан билигниң аттестадын алгаш кайнаар баарыл

Кызылдың № 1 ортумак школазынып онгу клазын 51 кижи доозуп үнгеннер. Доозукчулар он чыл иштинде биче эвес күжениишкиннерни үндүрүп, долу ортумак школаны доозуп, бышкан билигниң аттестадын алыры-биле кады тускай ажылдаар мергежилди база чедип алган.

Онгуклассчылардан 40 кижи автомашина, трактор болгаш өске-даа машиналарны өөренип алганнар. Оларның хөй-хөйү 3-кү класстың чолаачылаар эргезин чедип алган. Областын колхозтарынга, транспорт черлеринге ажылдаар күзелдиглер.

Ылаңгыя Валерий Дырдин колхозка трактористээр, Вера Назарова, Луканов, Ярославцев болгаш өскелер-даа АТК-ларга чолаачылаарлар.

Ол школаның эрткен чылгы доозукчуларындан Валя Бычкова Кызылдың даараныла комбинадында, Анна Бабкина Бай-Тайга районнуң Тээли школазының эге класстарында орус дыл башкылавышаан, институтта заочно өөренип, амгы үеде 1 курсту дужаап турар. Николай Шадрин метостанцияда, Витя Худяшев автотресте ажылдавышаан, бот өөредилгеде өөренип турарлар.

С. ОЮН.

Септелге дүрген дооступ турар

Кызылдың № 3 ортумак школазы 1958—1959 өөредилге чылынга чедиишкинниг ужуражыр дээш школаның чайгы септелгезин шагда-ла эгелээн.

Школа септелгезинге школаның өөреникчилери, башкылары болгаш техниктиг ажылчыннары болгаш ада-иелер организастыг киржип турарлар. Оң түнелинде июнь 19-ка чедир школа септелгезинде эвээш эвес ажылдар кылдынган. Ылаңгыя 16 класстарны, 6 кабинеттерни, лавраториялларны, башкылар өрээлин, пионерлер комнатазын, күш-культура болгаш спорт залын, мастерскаяны септеп дооскан.

Өөредилге мастерскаязынга хереглээр нарын станок болгаш өске-даа хереклерни садып алган. Мастерскаяның септелгези доозулган соонда столдарны, сандайларны, парталарны, самбыларны болгаш шкафтарны септеп, будуп турар. Септелгеге ада-иелерден Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалиди А. Карпов, бот-ие Калмакова болгаш Сертопов, Каплунов дээш өскелер-даа идепкейлиг киржип турарлар.

8 «а», 8 «б» класстарының өөреникчилери «Элегес» совхозка көдээ ажыл-агый практиказын чедиишкинниг эрттиргеш, ам төрээн школазының септелгезинде киржип эгелээннер. Өөреникчилерден 4 «б» класстың өөреникчизи Шаригина, 9 «в» класстың өөреникчизи Галина Муригина, 9 «б» класстың ооллары Анатолий Русанов, Анатолий Чернацев олар септелгеге идепкейлиг киржип, күш-ажылга ынакшылдыг чоруун көргүскеннер. Школаның ам арткан септелгези эвээш болгаш ону чоокку үеде доозарын коллектив шиитпирлеп алган.

Ол школаны шефке алган даг экспедициязы болгаш септелге заводу школаның септелгезинге дуза чедирбейн турар, а шефтекчилерниң дузазын школа манап турар. Ол организацияларның удуртукчулары шефке алган школазынче чогуур кичээнгейни салза чогуур.

О. СИИРИН-ООЛ.

Доостур четкен

Эрткен өөредилге чылы доостурунуң мурнунда Кызылдың № 5 школазының коллективи-биле кады школаның ада-иелериниң каттышкан ниити хуралынга, келир өөредилге чылынга чедиишкинниг ужуражырының кол айтырыы—школа септелгезин организастыг эгелеп, эки шынарлыг кылдыр доозары болур — деп, айтырыг чугаалашкан. Оон бээр элээн ажылдар кылдынган.

Ылаңгыя 70 ажыг парталарны, 6 столдарны, 7 тумбочкаларны, 5 шкафтарны болгаш элээн каш табуреткаларны, стулдарны септеп, дозулаан. Школада бар 6 улуг печкаларны эрткен чылын солаан болгаш бо септелге-биле чүгле ыжын аштаан. Башкылар өрээли биле ийи класстарның база буфеттиң септелгезин кылган.

Ол бүгүнү септеп кылырынга школаның ажылчыннары Е. Анисимова, В. Белова, А. Беляева эргелекчи А. Толстикованың удуртулгазы-биле эки ажылданнар. Башкылар Л. Аксинова, В. Магера болгаш К. Димова олар ада-иелерни септелгеже эки организастаан болгаш боттары аңаа колдап ажылданнар.

Септелгеге массалыг киржир деп хурал шиитпирлээн болза-даа ада-иелер херек кырында киришпээннер. Шупту 260 ажыг өөреникчилерниң ада-иелериниң чүгле 20 кижи киришкен. Киришкеннерниң иштинден бүдүн хүч ажылданнар ховар. Бо талазы-биле төрелдер комитеди, даргазы Китцин септелгеге организастыг киржир дугайынла ада-иелер ортузунга боттуг ажыл чорутпаанын демдеглээр херек.

Көдээ ажыл-агыйның хандырылга чери ол школаны шефке алганындан бээр 4 чыл болуп, бо арызында улуг дузаны көргүзүп келген. Тудуг материалдары элезинни, довуракты, чугайны сөөрттүп бербишаан, четчир санныг олифа, дозуну тыпчып берген.

Септелгениң нургулайы кылдынган болгаш доостурунга чаптап келген. 40 тонна хөмүр дашты, 38 кубометр ыышты школа чанында дүжүргеп.

С. МОНГУШ.

Магазинниң ажылында четпестерни чайладыр

Чаа-Хөл районнуң Ак-Дуругда көдээ магазинниң эргелекчизи эш Казанцева бодунуң хүлээлгезин четпес күүседип турар. Магазинни эртенгиниң 10 шакта ажыдар турган, эш Казанцева 11 шак ажып турда ажыдып, дүштеки часпарның сөөлүнде озалдап келир, кежээкиниң 8 шак четпээнде эрте хаапта чоруктарны хаая эвес болдуруп турар апарган.

Саналдар болгаш хомудалдар дептери од магазинде бар-даа болза, кажан садып алыкчылар ону айтырарга эш Казанцева «бо дептерниң силерге хереэ чүл» дээш бербейн турар. Магазиннин ажылында ол четпестерни чайладыры чугула.

Х. САМДАН.

Л. Болотина 1956 чылда Калинин хоорайга тудуг материалдарының техникумун дооскаш бистин обласка келген. Ол ам Кызыл хоорайда блоктар бүдүрер заводтуң лоборатказында ажылдап, продукцияның шынарын бедидер дээш кызымаккай демисежип теория талазы-биле алган билиин практика кырынга чедиишкинниг ажылгап турар.

Чурукта: Л. Болотинаның ажылдап турары.

Фото В. Лутковтуу.

Шагаан-Арыг хоорайның ажылчы чоннары боттарының хоорайының чаагайжыдылгазын чорудуп турар.

Чурукта: херим кажаа кылып турары.

Фото Н. Байкаловтуу.

Сүт-Хөлдүң кооператорларында

Хуусаа бетинде

Сүт-Хөлдүң хереглекчилер кооперациязының ажылдакчылары 1958 чылдың бирги чартык чылында бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде күүседир деп хүлээлгени алганнар. Кооперасчылар алган хүлээлгезин күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Июнь айның 15-ке чедир районнуң 5 магазинмери чартык чылдың бараан саарылгазының планын ажыр күүсеткеннер. Ылаңгыя район төвүнде ном садыы (эргелекчизи эш Васильева) 6 айларның онаалгазын хуусаа бетинде 120 хуу, эьт садар ларек (эш Мунзук) 108 хуу, аъччем магазини (эш Палова) 106,9 хуу күүсеткилээннер.

А. ОРЛОВ.

• • •

Малчыннарда садыг

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң бүгү малчыннарының чайгы үеде кол турлаа—Манчүрек деп черде доктаамал садыг эрткен чылын ажыттынган. Ук садыгның эргелекчизи эш Шээлей малчыннарны чүгула хереглелдиң бараннары-биле доктаамал хандырып, чонга эптиг, ээлдек болуп турар. Садыгжының чон-биле быжыг харылзаазы бараан саарылгазының ай, квартал планнарын ажыр күүседиринге дузалап турар. Садыгжы ыраккы одарларда малчыннарны доктаамал өөгип тургаш, бараан саарылгазының ай планын 150—175 хуу күүседип келген.

Манчүректе оон ангыда кижи эмнелгезиниң пунктузу база ажылдап турар. Эмнелге пунктузунуң бажыңы ам-даа чедир дериттинмээн, оң ханалары шаарат болгаш серизи чок болуп турар.

Н. ООРЖАК.

Ферма беш айларның сүт саалдазының планын күүсеткен

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң Хорумнуг-Ойда сүт-бараан фермазының саанчылары, кадарчылары беш айлар иштинде 21 муң 500 кг сүттү саап алыр планныг турган 22 муң 500 килограммны саттан.

Фермада 66 инектерни саап турар. Олардан төрүттүнген бүгү бызаалар бүрүн менди. Аныяк саанчы О. Үдүүне — бодунга быжыглаан 8 инектеринден июнь 1-ге чедир 3124 кг, К. Өлчей — 3791 кг, К. Көк—2751 кг сүттү сатташ, беш айлар дургузунда сүт саалдазының планын күүсеткеннер. Ферма 485 кг саржагны күрүнеге дужаган. Инек-кадарчызы С. Бадыноол инектериниң одарладыышкынын эки таарыштырган, 52 инектерни тудуп эдериштирген. Оларның сүдү немежип турар апарган. Тус черниң «Калдар», «Сувак», «Бедик Шилги» деп шолалыг инектери хүнде 8—9 кг сүттү берип турар.

Ферма коллективи 8 гектар тарымал сигенни, 17 гектар суланы тараан, аңаа хамаарышкан сиген шөлдериниң бирги суттарылгазын дооскан. Тарыттынган мал чеми культуралар саар инектерниң немелде чемгерилгезинге хереглеттинер. Аныяк тудугжулар 100 инек, 50 бызаа кирер чаңгыс аай хевирлиг кажааларны тудуп, доозуп турар. Ам оларның иштин дериири арткан.

М. ШОЙДАК.

Тудуг ажылын боттуг удуртур

Каа-Хем районнуң колхозчу тудугжулары, СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң «Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында» төөгүлүг шиитпирлери-биле танышкаш, тудуг талазы-биле ажылдың боттуг планын чогаадып кылып алганнар. Көдээ тудугжуларның мурнунда тургустунган сорулгаларының улуун болгаш харыысалгалының дараазында чижектер-биле көргүзүп болур. Районнуң колхозтары бо чылын 200 чурттала бажыңнарын, культура черлериниң—8, бүдүрүлгениң—13 тудугларын болгаш 8200 баш мал кирер кажааларын тудар планныг. Оон-биле чергелештир, «Тиилелге» болгаш Ленин аттыг колхозтар күрүнеден техниканы садып алганынга холбаштыр ында тудуг ажылының хемчээли база улгаткан.

Ол бүгү ажылдарны чедиишкиниг күүседиринге элээн хөй тудуг материалдарын белеткеп алыры негеттинер. Чижээ, колхозтар 15000 кубометр тудуг ыяжын белеткээн сөөрттүп аар, 4600 кубометр манзыны дилер, 1250 кубометр тудуг дажын белеткээр, 317 муң туйбуну, 65 муң саманны бүдүрер турганнар.

«Октябрь 30 чылы», «Тере-Хөл», «Тиилелге» болгаш Ленин аттыг колхозтар тудуг ажылын чогуурубиле чугулалап көргеш, бригадаларны улам быжыглап, тудуг ыяжы белеткээриниң планын чедиишкиниг күүсеткен, ам тудуг ажылын калбартып турарлар. «Тере-Хөл» колхозтуң тудугжулары кончуг үнелиг саналды көдүрүп үндүргеннер. Олар бүгү колхозчуларны чаагайжыдыр туттунган бажыңнарже шилчидер дээш шудургу ажылдап турар. «Тиилелге» колхоз чурттала бажыңнарының тудуу-биле чергелештир, бүдүрүлге тудугларын калбарткан. Ында ук черниң материалы даш-биле инек кажаазының, мастерскаяның тудуун кылып турар. Ленин аттыг колхоз 250 олуттуг клубтуң, көдээ магазиннин болгаш өске-даа чурттала болгаш бүдүрүлге черлериниң тудуун калбартпышаан. «Октябрь 30 чылы» колхозта тудугжулар чоокта чаа 2 бажыңнарны бүрүн ажыглалга киирип, 6 бажыңнарның ханазын салган. Оон ыңай хову турлаанда 4 өрээл улуг бажың, оң чанында столовая база туттунган.

Ынчалзажок, тудуг ажылы бүгү колхозтарда бир дески эки чорбайн келген. Маңаа чижек кылдыр «Ленинчи орук» колхозту көргүзүп болур. Колхозта тудуг бригадазы бар бооп санаттынын турар, а херек кырында бригада чок. Кандыгбир тудуг талазы-биле ажыл кылыр апарган болза, кижилерни оон моон чыып эгелээр. Ынчангаш ол колхозта тудуг ажылы шуут чорбастаан. Ужуру болза ол колхозтуң баштаар чери тудуг ажылынче кол кичээнгейни салыр хүлээлгелиг. Чүге дээрге, Боярова суур кончуг оожум өзүп, оң эрги бажыннары суурнуң хевирин үреп турар. Колхоз даргазы эш Сарапулов тудуг талазы-биле чамдык хемчегларни алган, чижээ, электри станциязын, чамдык бажыңнарны кылдырган.

«Коммунизмче орук» колхоз районда часкы шөл ажылдарын хамыкты мурнап дооскан хиреде-ле, тудуг ажылынче ам-даа кирбээн. Ында чангыс чунар бажыңны чазадыр туткан. «Октябрь 14 чылы» колхозта тудуг ажылы база оожум темпилиг. Ниитизи-биле үстүнде эки деп демдеглээн колхозтардан өскелериниде тудуг ажылы кончуг кошкак чоруп турар.

Колхозтарда тудуг ажылы чүге оожумнай бергенил? Тудуг ажылында доктаамал удуртулга чогундан ындыг болган деп харылаза черле чазыг чок. Көдээ тудугжуларның район хуралы-даа, чыыжыдаа бооп көрбээн. Оон ыңай колхозтарның баштаар черлериниң, көдээ Советтериниң күүскомнарының хуралдарына өске айтырыгларны планныг-даа, план чок-даа бо-ла чугаалалкан турар. Ынчалзажок, тудуг талазы-биле айтырыгны чугаалажып көрбээн.

Колхозтарда тудуг ажылын доктаамал болгаш тодаргай удуртуру артельдер баштаар черлериниң, көдээ Советтерден негеттинип турар.

С. ТАМБА,
«Шынның» корреспондентизи.

Саң-хөөнүң чарыгдалынга контрольду күштелдирер

Өвүр районнуң саң киллизи бюджет күүседириниң талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Бо чылдың 5 айларының дургузунда бюджеттиң чартык чыл планының орулгалыг кезээн 87,9 хуу, чарылгалыг кезээн 81,4 хуу күүсеткен. Саң-хөөнүң чыылдаларын киирериниң талазы-биле Дус-Даг көдээ Совет (даргазы эш Кончук) идепкейлиг ажылдаан, ол Совет бот-онаалда үндүрүүнүң 95 хуузун, чер үндүрүүнүң 68 хуузун киирип алган.

Ындыг болза-даа район бюджединиң чарылгалыг кезээнде улуг четпестерниң бары чоокта чаа чамдык черлерге чоруткан ревизициядан илерээн. Бюджеттиг чамдык организацияларның 11 муң рубль түңнүг акшазы улус холунда турар. Ылаңгыя районнуң культура киллизиниң шугумунда 2950 ажыг рубль, Хандагайты ортумак школада 1370 ажыг рубль райкүүскомда 3730 ажыг рубль, Солчур эмнелгезинде 900 рубль түңнүг бюджет хөренгизи тус-тус кижилер холунда тараттынган. Саглы чедиг школазы штат данзызының, ажыл-агый чарыгдалдарының чурумун хажыткаш, ниитизи-биле 570 рубльди сметадан ажыр чарыгдаан, районнуң культура бажыңы өт-херексел садып алыр дээн 3000 рубльди одаар ыяш белеткээринге үндүрген болуп турар.

Районнуң колхозтары 5 айлар дургузунда көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң чыылдазының планын 92 хуу күүсеткен болза-даа, олча-ажык үндүрүүн чүгле 21,4 хуу, а өске бүгү чыылдаларныын — 55 хуу күүсеткен. Чамдык көдээ Советтер эрткен чылдың страхование дадырындан 7900 ажыг рубль түңнүг акшаны амдыгаа чедир четче хавырып албайн үзамдыктырганнар.

Райпо шугумунда өре-самчыгдалдар түңү бо чылдың эгезинде 88460 ажыг рубль болуп турган, оң иштинден 16 муң рубльди самчыгдакчылардан төлеттирип алза-даа, 5800 ажыг рубль түңнүг самчыгдал база дагын илерээн.

Районнуң саң киллизи (эргелекчизи эш Алдын-кыс) эрткен чылын бюджеттиг чамдык организацияларны чогуур үезинде акшаландырбайн турганындан эмнелге черлери, школалар болгаш культура-чырыдыышкынның албан черлери чыл төнчүзүнде 50 муң ажыг рубль түннүг акшаны чедир ажыглап шыдаваан турган. Көдээ клубтар, библиотекалар болгаш социал-культураның өске-даа албан черлери ам база-ла сметада көрүнген акшазын чогуур түң өзугаар албайн, ынчангаш чайгы үеде чорудар септелге ажылдарын саададып турарлар.

Бюджет чарыгдалдарында илереттинген чамдык четпестерни дарый чайладып турган, оң орулгалыгдаа, чарылгалыг-даа кезектерин чогуур үезинде күүседиринче ажылчы чоннарның идепкейин улам-на сырый мобилизастаары база бюджет хөренгизин чогуур сорулгаларыныа чөп ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирери районнуң партия, совет органнарының, ылаңгыя саңхөө ажылдакчыларының чугула сорулгазы болур.

Д. СПИРИН.

Хуузунда малды ниитиниң малындан тускайлаар

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң ниитиниң кодан малдарыбиле колхозчуларның хуузунда малдарын кады ажаан тургузар чорук үргүлчүлеп турар. Сөөлгү үеге чедир колхозчуларның 818 баш хою, 692 баш өскүүү ниитиниң малы-биле кады турбушаан келген. Оон иштинде малчын Токай-оол уруунуң болгаш оглунуң малын ниитиниң малы-биле кады ажаан турарының бо фактызын чугаалаарга-ла четчир.

Чамдык колхозчулар кижилериниң хуузунда малдарын аңгы тургузар дугайында айтырыгны колхоз баштаар черинге каш удаа тургузуп келген. Баштаар чер бо талазы-биле каш удаа шиитпир үндүргеп. Ындыг-даа болза, ол чогуур негелдезинге чедир боттанмайн турар.

Т. ДАМБАЖЫК,
Т. ЧАМЗЫ.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ҮЖЕН ДУГААР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Брюссельдиң соңгу талакы кыдыында Эйсель парыгында шимээн барык-ла ийи ай чыгыы үргүлчүлеп келген. Чүс-чүс репродукторлардан үнген хөгжүм үнү бичии ургларның чидиг үнү-биле чаржалажып турар. Янзы-бүрү дылдарга чугаалашкан туристерниң чугаа-соодун машиналарның даашшимээни үзе киргилеп турар. А кежээликтей апарганда Эйсель парктың кырында электри чырыы — далай-ла. Оң херели дыка ырактан көстүп турар.

Ол дээрге — 1958 чылда Бүгү делегейниң делгелгези-дир.

БИЧИИ ТӨӨГҮЗҮ

Бо чылдың апрельдиң 17-де Брюссельге ажыттынган делегейниң бүгү талалыг делгелгези дээрге — ол шинчилиг 29 делгелгелернин үжен дугаары болур. Баштайгы ындыг делгелге 1851 чылда Лондонга, сөөлгүзү 1939 чылда Нью-Йоркка организастаттынган. Баштайгы үеде делгелгени организастаан күрүнелер баш мунгаш байдалга таваржып, тынын артынга катташ, чорудуп турган. Үжен чыдың мурнунда Нациялар лигазының саналы-биле делегей делгелгелерин организастаарының хөрээн тускай тургускан делгелге комитединге шилчидип берген турган.

Дайын доозулган соонда ол комитет ээлчеглиг делгелгени Франциянга чорутса чогуур деп шиитпирлээн. Ынчалза-даа 1948 чылда Франциянның эрге-чагыргаларынга чоруткан чагаага делегей делгелгезин организастаарын бодунга хүлээнип ап шыдавас деп Франциянның чазаа харыылаан. Ынчаарга делгелгени организастаарын Бельгия хүлээнип алган. Брюссельдиң бүдүрүлге-садыг ээлериниң төлөөлекчилериниң мөнгө чугаалааны-биле алырга, делгелгеге белеткел болза тудуг болгаш металлургия үлетпүрүнүң хөгжүүрүнге чогуур идигни бээр, а делгелгени эрттирери садыг бажыңнарынга, гостиница, транспорт компаниялларының ээлеринге бичии эвес орулганы бээр дээрзин барымдаалаш, ол саналды үндүрүп келген дээн. Бодап көөрге, ол кордашкын шын болган ышкаш. Делгелгеге белеткел болза чурттуң экономиказының дыка хөй адырларының байдалы сегиринге чугула идиг болган деп бельги солуннар чаңгыс эвес удаа бижип турган.

Бельгияның саналын Делегейниң комитеди хүлээп алган. Оон-биле кады бельгилер улуг дуржулгалыг дээрзин барымдаалап көрген, чүл дизе бо үеге чедир болган делегейниң 29 делгелгелериниң иштинден тос делгелгени Бельгияның девискээринге эрттирген турган.

1951 чылдан эгелээш, Бельгия делгелгеге белеткеп эгелээн. Делгелгениң штабы—кол комиссариат тургустунган. Тудуушкун ажылдарын чорудары-биле тускай каттышкан компанияны Брюссель хоорайның бүргомистринге баштаткаш тургускан.

Делгелгеге белеткел ажылдарның дугайын болгаш оң хемчээлиниң дугайын эвээш сан медээлер тодаргай чугаалап турар.

Делгелгениң шөлүнүң хемчээли —ийи чүс гектар. Ол шөлүн сезен гектар черинде бажыңнар туттунган, оларның ниити шөлү 5,3 миллион кубометр болуп турар. Ол дээрге — ийи чүс хире ордулар болгаш павильоннар. Оларны тудар дээш 150 муң кубометр довуракты казып үндүрер, 30 муң тонна демир конструкцияларны эптээр. 120 километр электри удазыннарын шөйүн салыр ужурга таварышкан.

Аалчыларны хүлээп алырынга белеткелге база хөй күштерни үндүргеп. Ылаңгыя делгелгеже баар оруктарны чаартып кылган, Брюссельге орук тудуунуң улуг ажылдарын чоруткан. Чурттаар бажыңнар дугайында база сагыш салыр ужурлуг турган—чаа түр гостиницаларны тудар, туристерни сыңырып чурттадыры-биле Брюссельде болгаш чоокку хоорайларда чурттала гаа таарышкы дег бажыңнарны билип алыры чугула турган. Адактың соонда хөй санныг хелемечилерни болгаш хандырар ажылынга хереглээр кижилерни тып тургузары дээш дыка ажылдаар ужурга таварышкан, чүге дээрге делгелгениң ажылдаар үезиниң дургузунда (апрельден октябрьга чедир) делгелгени 50 миллион ажыг кижи көөр.

Ынчалза-даа ол бүгү белеткелдер ам доозулган. Делгелгениң организакчылары болгаш тудугжулары боттарының сорулгазын күүседип шыдаанзар.

«ЧААГАЙ КЕЛИР ҮЕ ДЭЭШ»

«Чаагай келир үе дээш делегейниң чедиишкиннериниң түңнели»—1958 чылда Брюссельде делегей делгелгезиниң тускай лозунгузу мындыг. Оон байдалы ол сөстерни бүрүнү-биле бадыткап турар дээрзин чугаалаар херек.

Брюссельдиң делгелгези—ол шынап-ла делегейниң делгелгези. Аңаа 50 ажыг күрүнелер киржип турар (дайын мурнунда 1939 чылда Нью-Йоркка болган делгелгеге 39 чурттар киришкен турган).

Ынчалзажок делгелге кол күрүнелерни хаара тутпайн турарын хомудап демдеглевейн барып болбас. Ол делгелгеге улуг Кыдат киришпейн турар: Бельгия-биле дипломаттыг харылаалар чок болганындан Кыдатты чалаваан болган. Делгелгеге чамдык өске-даа күрүнелер база киришпейн турар.

Делгелгениң киржикчилери чурттар аңаа боттарының ең эки чедиишкиннерин делгеп көргүскеннер. Кижи төрелгетениң чедиишкиннериниң барык шупту талаларын Брюссельде көргүскен. Бүгү делегей шинчилиг болуп турар эртемниң болгаш уран-чүүлдүн, атомнуг энергияның тускай павильонары бар. Чижээ, кол кирер эжиктен ырак эвесте турар эртемниң павильону амгы үениң физиказының, химиязының, биологиязының, бойдус эртеминиң кол адырларының чедиишкиннерин делгеп көргүскен. Теория талазы-биле чедиишкиннерни практикага ажыглап турарын чурт бүрүзү бодунуң павильонунда көргүзүп турар. Уран-чүүлдүн ордузунда делегейниң делгелгелери туруп турар. Чайның баштайы чартыында аңаа «Амгы үениң уран-чүүлүнүң 50 чыл болганы» деп делгелге турар. А делгелгениң хагдынганының соонда «кижи болгаш уран-чүүл» деп делгелге аңаа организастаттынар, аңаа бүгү чурттарның дөрт муң чыл дургузунда уран-чүүлүнүң ең эки чогаалдарын делгээн турар.

Ол доктаамал павильоннардан аңгыда түр делгелгелерни база көргүскен турар, чүл дизе янзы-бүрү чурттарның идик, хевиниң хевири, парфюмерия болгаш аъш-чем кылыгларының чедиишкиннери делгеттинген турар.

Делгелгеде карачаңгыс чок чүве—ол дээрге кижилерни хыдып кырарының чепсээ боолар чок болуп турар. Делгелге дээрге улустарның найыралдажырынга, тайбыңның хөрээнге баараан болур ужуруг.

— Янзы-бүрү чурттарның чедиишкиннери-биле бир дөмей таныжар арганы делгелгениң көрүкчүлериниге бээр деп күзеп турар бис. Бистер улустар чоок таныжарының, бот-боттарын эки билчин, үнележириниң аргазын бээрин күзеп турар бис. Бүгү ниити сеткил сагыш каттыжыышкынының байдалын тургузар—1958 чылдың бүгү талалыг делегей делгелгезиниң сорулгазы мындыг деп билип турар бис,—деп көрүкчүлер хүлээп алыр черниң директору дээрги Жюль Дестре меңээ чугаалаан.

ЧҮГҮРТҮ КӨӨРГЕ

Бо шоолуг эвес чүүлге делгелгениң шуптузун бирде-бирээ чок көргүзер арга чок, делгелге кедергей хөй темалыг. Ынчангаш ону чүгле кыры-биле чүгүртү көргүзүп көрейн.

...Делгелгениң соңгу-барыын кезээнде шилден, бетондан болгаш алюминийден туткан 450 метр дуртуг улуг бажың бар. Ол дээрге—хүлээп алырының ордузу, херек кырында делгелгеже кирер кол эжик болур. Кончуг улуг өрээлди таварып, аңаа кире бергеш, көрүкчү кижи бичии дыштаныр ап, делгелгени бирде-бирээ чок көөрүнге белеткеп ап болур.

Хүлээп алыр ордунуң эжиктери Бельгия Шөлүнче үнгүлээн. Апрельдиң 17-де делгелгениң ажыдыышкынының өзулалы аңаа болган. Бельгия Шөлүн улуг ордулар хүрээлээн. Солагай талазында — Эртемниң ордузу, оң талазында — Уран-чүүлдүн ордузу турар. Өске талазында кончуг улуг өрээл бар, аңаа хөй санныг концерттер, митингилер бооп турар. Оң-биле кожа хүлээп алыышкыннар кылыр, түр делгелгелер кылыр каас-хоныг ордуу бар.

(Төнчүзү 4-кү арында).

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XI съездизинде

ПРАГА. (СЭТА). Июньуң 19-та Чехословакияның Коммунистиг партиязының XI съездизинин кежәәки хуралына Төп Комитеттің болгаш Төп ревизия комиссиязының отчет илеткелдериниң талазы-биле санал беришкиннери үргүлчүлеп турган. Карловар, Прага, Братислав болгаш Чехословак Республиканың өске-даа областарының төлөөлери чүве чугаалаанар.

Францияның Коммунистиг партиязының, Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының, Румынияның ажылчын партиязының, Албанияның күш-ажыл партиязының, Италияның Коммунистиг партиязының, Кореяның күш-ажыл партиязының, Моолдуң Араттың Революстуг партиязының, Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының төлөөлериниң баштыңнары съездиге байыр чедиргилээн. Японияның Коммунистиг партиязыдан байырлыг телеграмманы база номчуп дыңнаткан.

Социалистиг лагерьниң болгаш делегейниң коммунистиг шимчәшкининиң чаңгыс әвин улам ыңай быжыглазарының, ол чаңгыс әпти божаннадыр, марксисчи-ленинчи өөредигни хажыдар дәән ревизионистерниң бүгү-ле оралдажышкыннарынга удур кам-хайыра чокка демисежириниң өргежок чугулазын ажы-дүнмә коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чедирген байырларында демдеглеп турар.

Июнь 20-де эртенги хуралга Истеп хоорайда металлургия заводунуң директору В. Вачах бир дугаарында санал берген. Будүрүлгениң ажылының дугайын, продукцияның бот-үнезин чиигелири, чаа техниканы нептередири болгаш шиңгәәдип алыры база Совет Эвилелиниң ажылчыннары-биле дуржулганы калбаа-биле солчуру дәәш ажылчыннарның, инженерлериң болгаш техниктериң демиселинин дугайын төлөөлерге ол чугаалап берген.

Оон соонда Чехословакияның профэвилелдериниң төп чөвүлелиниң даргазы Ф. Зупкеге сөс берген. Социализм тургузуушкуну чуртту эң-не калбак улус массаларының херээ апарган деп ол демдеглээн. Социалистиг чарыш улам калбаа-биле чуртта нептереп турар, ол болза, ЧКП-ниң XI съездизинге белеткелдер үезинде онза көдүрүүшкүнүг болган.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн көдүрери болгаш станоктарны база дериглелдерни улам экизи-биле ажыглаары дәәш профэвилелдериниң демиселинин дугайын, чаартыкчыларның болгаш рационализаторларның шимчәшкининге оларның дузаламчызының дугайын Ф. Зупке чугаалаан. Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг чуттарның профэвилелдери-биле акы-дүнмә харылзааларны пролетаржы интернационализмниң угаан-бодалынга моон соңгаар-даа чехословак профэвилелдери быжыглаар дәәрзин түңнелинде ол чугаалаан.

ЧКП-ниң XI съездизинге областың партия организациязы сырый каттышкан болгаш чаңгыс эптиг болуп ужурашкан, база ол болза, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларынга тулуунга чедир бердинген дәәрзин ЧКП-ниң Прага обкомунуң бирги секретары И. Немец бодунуң чугаазынга демдеглээн.

Оратор оон ыңай үлетүрну болгаш көдөө ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле чедишкиннерни база партия организацияларында партийжи-политиктиг болгаш кижизилиге ажылын чугаалаан. Прага областың коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары болза, социализм тургузуушкунунуң чазагай хереәнге улам улуг чедишкиннерни чедип алыр дәәрзин Төп Комитетке бүзүредип тур деп түңнелинде Немец чугаалаан.

Оон соонда ЧКП-ниң Острава обкомунуң бирги секретары Д. Кольдер чүве чугаалаан, областың экономиктиг хөгжүлдезинин байдалын тодаргайлаан, хөмүр даш база металлургия үлетүрүнче онза кичәәнгейни салган. Остраваның ажылчыннарының будүрүлге планын күүседиринге өске областарның ажылчы чоннары улуг дузаламчыны көргүскен дәәрзин ол айыткан. Оратор оон ыңай областың партия организацияларының ажылын чугаалаан, партияның хүрээлеңи ажылчын ангының иштинден эң эки кижилер-биле өзүп көвүдеп турар дәәрзин демдеглээн.

ЧКП ТК-ның чанында иинти эртемнер институтунуң эртем ажылдакчызы Румль, В. И. Ленин аттыг заводтуң ажылчыны Жилова болгаш өскелер-даа база чүве чугаалаанар.

Оон соонда Германияның Коммунистиг партиязыдан байыр чедирери-биле Германияның Коммунистиг партиязының төлөөлериниң баштынчызы Макс Реймана сөс берген. Австрияның, Индонезияның, Финляндияның, Индияның, Аргентинаның болгаш өске-даа чуттарның коммунистиг партияларының удуртукчулары ооза съездиге байыр чедиргеннер.

ПРАГА. (СЭТА). Июнь 20-де кежәәки хуралга ЧКП ТК-ның отчет илеткелиниң болгаш төп ревизия комиссиязының илеткелиниң талазы-биле санал беришкиннери үргүлчүлеп турган.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының болгаш кыдат улустуң мурнундан съездиге, Чехословакияның бүгү коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга акы-дүнмәниң изиг байырын Дун Би-у чедирген.

Съездиниң төлөөлери диңмиттиг адыш часкан турда, ЧКП-ниң XI съездизинге Кыдаттың Коммунистиг партиязының байырлыг телеграмазын Дун Би-у номчуп дыңнаткан.

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының мурнундан оон төлөөлериниң баштынчызы И. Лога-Совиньский, Германияның чаңгыссай социалистиг партиязыдан — Г. Матерн, Болгарияның Коммунистиг партиязыдан — Р. Дамянов съездиге байыр чедиргилээн.

Чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын чыылдырарын миллион-миллион кижилер негеп турар

БЕРЛИН. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң АКШ-тың президентизи Д. Эйзенхауэрге чагаазы Берлинниң демократтыг парлалгазының ичәәнгейниң төвүнде турар. Солуннар болза ол чагааны барыын талакы күрүнелериниң чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын чыылдырарын узамдыктырарынче угланган овузуннуг аргаларын сойгалап илередип турар чугула документ кылдыр үнелеп турар.

ГСЧАП ТК-зының органы «Нейес Дейчланд» солун чагааны тайылбырлавышаан, Европаның бүгү улустарының айыыл чок чоруун хандырарының болгаш Европа чаа дайынның чери болу бербес байдалды тургузарының эргежок чугулазының дугайында Н. С. Хрущевтуң чугаазын мурнуку үүлүнде онзалап демдеглээн.

Чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын чыылдырарын бүгү чуттарда миллион-миллион бөдүүн кижилер манап турар деп ол солун онзалап демдеглээн.

Чугаалажышкыннарның киржикчилери ам безин дугуржулга чедип алырының практиктиг аргалары бар делегейниң ындыг ейү келген айтырыгларын чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын киржикчилери чугаалажып көөр дугайында Совет чазактың саналынга «Нейес Дейчланд» солун байыр чедирип турар. Солуннун демдеглен турарын ёзугаар алырга, немецтерге онза ужур-дузалыг айтырыг оларның санында кирип турар, чүге дәәрге, ол айтырыг бирги әлчегде оларның айыыл чок чоруунуң айтырыынга хамааржып турар. Ол дәәрге, ядролуг чепсектен хостуг зонаны Европага тургузар дугайында айтырыг болуп турар.

Ийи герман күрүнелерде немец улус чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын чыылдырарынга болгаш атом чок зонаны тургузар дугайында айтырыгны ол чөвүлел хуралга чугаалажырынга онза соңуургалыг деп ол солун медеглеп турар.

Чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралынга герман айтырыгны шиитпирлөөр дәәр барын талакы күрүнелериниң чүткүлериниң кандыг-даа үндезин чогун «Нейес Дечланд» база дагын демдеглеп, Германияны катап каттыштырарының айтырыы ийи герман күрүнелериниң шуут боттарының херээ болуп турар деп айыткан.

Н. С. Хрущевтуң Д. Эйзенхауэрге чагаазының дугайында дыңнадыгларны «Нейе цейт», «Дер морген» болгаш «Бауэрн-эхо» солуннар база бирги арыннарында парлаан. Чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын эң дүрген чыылдырарын Совет чазак деткип турар деп ол солуннар демдеглээн.

Алжирде тулчуушкуннар

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң Алжирден дыңнатканын ёзугаар алырга, Кабилияның районунга алжир тура халышканнарның бөлүк отрядының болгаш француз парашютистериниң кезектериниң аразынга тулчуушкун болган. Француз шериглериниң дайын чорудулгаларын ужар-чүүл деткээн. Агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, алжир тура халышканнар 55 кижизин өлүртүп чидирген, французтар 13 солдаттарын өлүрткен болгаш 8 кижизин балыглаттырган.

Үймээнчилерге удур Индонезияның чазак шериглериниң дайын чорудулгазы

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Антара агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, Индонезияның Минахаса чартык ортулуктуң чөөн талакы эриинде (Сонгу Сулавеси) дужуртуунген чазак шериглери үймээнчилериниң штаб баараны—Манадо хоорайже дүрген бурунгаарлап бар чыдар. Чазак шериглери хөй-хөй чуттакчылыг черлерни эәлеп алган, 30 солдаттарны болгаш бир офицерни тудуп алган. Ол бүгү черлерге чоя чазак шериглериниге байыр чедирип турганнар.

Индонезия Республика. Бали ортулукта. Рыноктан чаныр турары.

Францияда политиктиг байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Бодунуң ажылчорудулгазының дугайын парламент комиссияларынга чазактың дыңнадын турарын күзевейн турар чорукту холбаштыр Францияның Национал хуралының чамдык комиссиялары база чамдык парламент бөлүктери ханы тааролымзе чоруун илередип турар. Июньуң 19-та национал чыдыышкын айтырыгларының талазы-биле комиссияның хуралы чыылган, чорударын бодап турар хемчегериниң дугайын чоокку үеде комиссияга дыңнадырын чыдыышкын министра Бертуәйден негөөн. «Чамдык министрлериниң илеткелин дыңнаарын күзеп турар комиссияларның негелделерин хандырарындан чазактың ойталап турарын холбаштыр тургустуна берген» байдалче Национал хуралдың даргазы Ле Трокериниң ичәәнгейин ол комиссия угландырган.

«Чазактың экономиктиг политика талазы-биле чорудар деп бодап турары бүгү-ле эргежок чугула медәәлерни» болдунар-ла дүргени-биле дыңнадын бөөрин чазактың негөөр дәәрзин экономиктиг айтырыглар талазы-биле комиссия шиитпирлөөн.

Оон ыңай өлөөн каш политиктиг партияларның парламент бөлүктериниң хуралдары база болгулаан. Францияның Коммунистиг партиязының парламент бөлүүнүң хуралы доозулганының соонда медеглед парлап үндүрген, ында болза, үк бөлүк «Францияның Коммунистиг партиязының Төп комитединиң сөөлгү үеде үндүрген шиитпиринге бүрүү-биле чөпшөөрежип тур дәәрзин илередип турар».

«Министрлериниң илеткелдерин парламент комиссияларының дыңнаарын хоругдап турган, ооң-биле де Голль болза, конституция ёзугаар чазактың ажыл-чорудулгазын чоннуң соңгукчуларының кандыг-даа контрольду боттандырарынга мөөндакты кылып турар,—деп медегледе чугаалап турар. Нацияның төлөөлекчилериниң эргелерин болгаш демократтыг чурумнарны ындыг янзы үреп турарынга коммунистерниң парламент бөлүү удурланып тур».

Францияда фашистиг идегеттериниң идепкейжин турарын болгаш боттарының үймээнчи «хөй-нинтиниң тынын алырының комитеттериниң» ажыл-чорудулгазын Алжирге болган сүлчәәниң киржикчилериниң Францияның бодунга нептередирин оралдажып турарын Коммунистаг партиянның парламент бөлүү бодунуң медеглелинде оон ыңай айтып турар. Ону холбаштыр парламент бөлүү болза, бөлүк фашистерниң болгаш парашютчуларының чоокта чаа Аяччога база Пога ужур-дүржок чүве кылып, профэвилелдериниң болгаш Коммунистиг партияның ында организациязының бажыңнарын үрегдөөнин сагындырып турар.

Францияның конституциязын реформалазарының төлевилелин эп көргеш, Францияның Коммунистиг партиязының парламент бөлүү болза, ол төлевилел «парламент тургузуун долузу-биле узуткаарынче угланган» деп демдеглеп турар.

Фашизмге удур демократияның тиилелгезин хандырары дәәш демиселге кандыг-даа ыңгал чокка бүгү республиканчыларның каттыжарын Францияның Коммунистиг партиязының парламент бөлүү кыйгырган.

Францияның социалистиг партиязының парламент бөлүүнүң хуралы база болган, аңаа болза, Национал хуралдың комиссияларын чазактың талазыдан тоон көрбейн турарынга удурланышкынны илередип турар резолюцияны 27-ге удур 33 бадылаашкын-биле хүлөөп алган болгаш чазактың баштыңы де Голльдуң мурнунга чогуур айтырыгны тургузарын Национал хуралдың даргазы Ле Трокерге саналдаан.

Ливанга удур интервенция белеткеп турар дугайында англи парлалга

ЛОНДОН, 19. (СЭТА). Ливанның иштики херектерин шериг талазы-биле шуут холгаарлаарынче Каттышкан Штаттарның болгаш Англияның күштелген белеткелиниң дугайын англи солуннар дыңнадып турар.

«Дейли геральд» солуннуң Никозияда корреспондентизи Денис Питтс «ат-алдарлыг медөөлерге» үндезилөөн, «Ливанче халдаарындан Англия чайгылбас» деп дорт бижип турар.

«Ньюс кроникл» солуннуң чоокта чаа Ливандан өөп келген хайгааракчызы Норман Кларктың сөөт-биле алырга «интервенция» деп сөс дыңнадыр чугаалаттынмайн турар болза-даа «агаарда» болгаш «кижи бүрүзүнүң угаанында бар» болуп турар.

Парлалганың бодап турары-биле алырга Ливанче холгаарлаашкынга кол база болза суэц авантюразының үезинде ышкаш Кипр ортулук болур. Олче эрткен недельдең бөөр шериглерни дүрген октап турар. Мурнунда чоруткан шериглерге немештир база бир бригаданы чорудар дугайында англи чазактың шиитпирининң дугайын өлөөн хөй солуннар улуг өгелер-биле дыңнадып турар. Солуннарның медөөлеп турарын ёзугаар алырга, Кипрге 37 муң хире солдаттар болгаш офицерлер мөөңнеттинген турар.

«Кипр шериг лагери кылдыр хуулган» деп «Дейли геральд» солуннуң корреспондентизи Никозиядан дыңнадып турар. Ортулукта армияның саны чүгле беш хүннер иштинде 30 муң кижи ашкан. Ортулуктуң эриктериниң чоогунда авиэнностар. эсминнер бүрүн дайынчы белеткелдиг турар болгаш танкылар база шериглер апарып дужүрер бомбардировщиктер болгаш транспорт самолеттары Никозияның болгаш Епископияның аэродромнарында мөөңнеттинген деп корреспондент бижип турар.

Солуннарның сөөт-биле алырга, «ортулукта турар Орталкы Чөөнчүк курлавырының составының кезектери кандыг-даа таварылгада ажыглаттынган турун болуруг» Кипрде чепсектиг күштер штавының төлөөлекчизи медеглээн.

Кипрде англи чепсектиг күштериниң мөөңнеттингени-биле холбаштыр ортулук чоогунда америк чепсектиг күштер улам хөй-биле мөөңнеттинип турар. Корабльдериниң кырында 1500 солдаттарлыг алдыгы америк флот Кипрни долгандыр доктаамал чоруп турар Измирде (Турция) америк базада реактивтиг бомбардировщиктериниң улуг немээшкини келген.

«Таймс» солуннуң шериг талазы-биле хайгааракчызы оон-биле холбаштыр Кипрде чепсектиг күштериниң мынчаар мөөңнеттингени болдунуң хемчәәлиниң талазы-биле чүгле «Суэц интервенциязының» мурнунда ол ортулукка чепсектиг күштерни мөөңнээринге демейлежип «болур» деп айтып турар.

Ливанның иштики херектеринге империалистерниң холгаарлаашкынынга удур

ДАМАСК, 19. (СЭТА). Ливанның херектеринге чепсектиг холгаарлаашкынны кылырынга АКШ-тың белениниң дугайында Даллестин медеглелиниң талазы-биле сирий парлалга килеңнээшкинин илередип турар.

«Ан-Нур» солуннуң мурнуку үүлүнде бижип турары болза: америк политикчилериниң өнчүк-чөңгөөлиг медеглелери болгаш АКШ-та база Англияда шериг белеткелдери болза ажык боо-чепсектиг агрессияны өөскүдерин көрүп турар англи-америк өнчүк-чөңгөөнің мурнунда турун турарывыстың тодаргай көргүзүүн берип турар. Бо агрессияны чүгле ливан улуска удур угланган кылдыр чугаалап болбас, чүге дәәрге америк империалистер ол агрессияны чүгле КАР-ның Сирий районунга эвес, харын бүгү республикага калбартырын кордап турарын бүгү медөөлер балыткан турар. Англи-америк агрессияга удурланырынга болгаш КАР-ның хамаарышпас чоруун база бүрүн эргезин камгалаарынга эки-тура отрядтарын тургузарын солун сүмелеп турар.

Даллестин өнчүк-чөңгөөлиг медеглелинге хамаарыштыр «Ар-Рай Аль-Амм» солун ливан улуска удур боочепсектиг холгаарлаашкын кылыр эргени бодунга бөөрин АКШ күзеп турар деп айтып турар.

«Даллес Каттышкан Нациялар Организациязын кыйгырып база Ливанга удур америк интервенциябиле кыжаныр турар» деп «Аш-Шааб» солун айтып турар. «Бир эвес америк империализм бо авантюрага бажын ковайтыр болза Атлантика океандан Персид мугулдурга чедир бүгү араб улус акы-дүнмә ливан улустуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынга турунтар» деп солун айтып турар.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Доминикан Республиканың национал конгрезинин резолюциязы

НЬЮ-ЙОРК, 19. (СЭТА). Ассошиэйтед парлалганың агентилелиниң Сьюдад —Трухильодан (Доминикан Республика) дыңнатканын ёзугаар алырга, америк шериг дузаламчызын тыпсырының дугайында, америк ракета снарядтарын шенээринге деткимче дугайында болгаш ядролуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглаар талазы-биле кады ажылдажылганын, а ол ышкаш, «Доминикан Республикага Каттышкан Штаттарның техниктиг дузаламчы көргүзери төлевилеттинген кандыг-даа дугуржулгаларның дугайында «АКШ-биле кереэни күш чок болдурарын Трухильо республиказының президентизинге саналдаан резолюцияны Доминикан Республиканың национал конгрези июнь 18-те хүлөөп алган.

Корреспондентиниң айтып турары-биле алырга, конгресстиң ийи палаталарының хуралынга хүлөөп алдынган резолюцияда чугаалааны болза, «АКШ-тан шериг чепсегленишкини садып алыр хевирлиг кылдыр саналдап турары база чүгле Каттышкан Штаттарның эргежыктарынга таарыштыр, даштыкы күрүнелерге дузаламчының программазының хемчәәли-биле ажыглаары төлевилеттинген 600 муң долларны Доминикан Республика хереглевейн турар».

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ҮЖЕН ДУГААР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

Бельгия шөлүнүң ийи талазын дургаар болгаш ооң мурнуу талазынче ыңай делгем Бельгия кудумчузун дургаар Атомиумга чедир (103 метр бедик атомнуг энергияның павильонун ынчаар адап турар) делгелгениң бельги кезээ туруп турар. Организаччы чурт болур Бельгия делгелгениң девискээриниң барык чартыын эжелеп турар. Ооң павильоннары 48 бөлүктерге чардынган. Ооң делгээн үүлдери дендим хөй болгаш янзы-бүрү болуп турар. Делгелгениң бельги кезээниң онзаланыр үүлү «Хөглүг Бельгия» болуп турар. Херек кырында ол дәәрге — көрүкчүлериниң дыштаныр булуну, ол дәәрге Бельгияның каш үс чылларда уран тулуунуң эң эки дәәжилери-биле шимеп тургаш кылган каас хоорайжыгажы болур.

Бир эвес Атомиум бажыңынан база бир квартал эрттер болза ынчан даштыкы чуттарның павильоннарының девискээринге чеде бөөр сен. Оларның девискээри 50 гектар. Ында делгелгеде киржип турар делегей организацияларының (КНО, Кызыл крест болгаш өскелер-даа) 10 павильоннары, даштыкы күрүнелериниң павильоннары туруп турар. АКШ-тың чадаг терге дугуй ышкаш улуг тырыкы павильону. Францияның павильонун шилден кылган; ол павильоннуң дендим шиник каазын көөрге, кижи-ле болганының сеткилинге таарышпас. Англияның павильону хөй булуннарлыг догжуур ышкаш хевирлиг (1851 чылдагы делегейниң делгелгезинге павильон-биле демей). Ооң чанында Барыын Германияның бетондан, шилден кылган, аразын шил кудумчу-биле тудуштуруп каан кезек-кезек бажыңчыгаштардан бүткен павильону туруп турар.

Ол барыын чүктүң улуг чуттарының ордуларының аразында өске даштыкы чуттарның павильоннары турып турарлар. Ол павильоннар архитектуразының-даа, делгелгезиниң-даа талазы-биле бот-боттарындан ылгалып турарлар. Кижиниң бойдус-биле демиселинин дугайын Голландияның павильонунда көргүскен. Чехословакияның павильонунда чехословак улустуң күш-ажылын болгаш амыдыралын көргүзүп турар.

Совет павильонну көрүкчүлер эң улуу-биле сонуургап көрүп, ону Брюссельде бүгү улус «делгелгениң тергиини» деп адап турар.

СОЦИАЛИЗМНИҢ ОРДУЗУ

— Совет павильон — келир үениң салгакчыларынга үлегер.

— Силерниң павильонуңар—делгелгеде эң чараш болгаш эң улуг павильон.

—Россияның дугайын биске чүге нүүлдеп турганы ол?

— Бүгү-ле көрген чүвени соонда, дүшкүүрлүг чорукту бүрүн чайладырын күзеп тур мен...

Бо бүгү чүүлдерни Брюссель делгелгезинде совет павильоннуң көрүкчүлер дептеринде бижээн. Бистиң павильонувуска ам безин үш ажыг миллион кижи киргеш, ону көрген. Брюссельге кээп турар туристериниң үштүң ийи кезээ совет павильонну ыяавыла көрүп турар деп делгелгениң удуртулгазы санап турар.

Совет павильон ёзулуг-ла кайгамчыктыг тудуушкун, а ооң делгээн чүүлдерин кижи кайгап хаммас.

Павильоннуң хемчәәли — 250 муң куоометр болуп турар. Ынчаарга бодунуң хемчәәли улуг болза чок, ол шевергин болгаш чараш. Павильонну туткан кол материалдар — шил, алюминий, кан, ооң дәәвирги болгаш шил ханалары кан паганалардан баткан демир удазынларга астыңгылаан. Совет ордунуң конструкциязын эптеп, адырып ап болур, делгелге доозулган соонда, ону алыргаш, Москвага хөйге көргүзери-биле эккелген турар.

Совет павильоннуң делгелге салыр черлериниң узуну алды километр болуп турар. Павилоннуң төп залында тургускан В. И. Ленинниң хүлер дүрзү хевирин павильоннуң кайызындан-даа көөрге көстүп турар.

Бистиң ордувуста чүлер барыл? Оларны санап айтыр дәәр болза бүдүн дептер негеттинер апаар. Бистиң чуртувустуң дугайында иинти сан медөөни көргүзүп турар төп залды, Черниң кылымал эдеринчилерин бичеледир кылган, тургускан залды (ам дәәрезинде олар ийи, ынчаарга удатпас үшкү эдеринчиниң майык-хевирин база делгээн турар) болгаш атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглап турарын көргүскен залды көрүкчүлер онза сонуургап турар. Совет техниканың хөгжүлдезин көргүзүп турар делгелгени хөй санныг көрүкчүлер сонуургап турар.

Совет павильоннуң делгелгезинде күчүлүг совет машиналарны—самолеттарны, автомобильдерни, тракторларны, радио болгаш электротехниканы, совет көдөө ажылагыйның, социалистиг культураның чедишкиннерин калбаа-биле көргүскен.

Совет павильондан аңгыда, бистиң делгелгевисти делегейниң чамдык делгелгелеринде — эртемниң болгаш уран чүүлдүң ордуларында база көргүскен.

Делгелгеге бистиң чедишкиннеривистиң эң калбак көргүзүүшкүнү Совет Эвилелиниң август 11,12-де болгаш 13-те болур национал хүнериниң дургузунда чоруттунган турар. Ол үш хонуктуң дургузунда Брюссельге совет кино-чуруктар үнер, совет артистер оюн көргүзер. Лекция залдарынга бельги улус совет эртеменнериниң болгаш тускай эртемниглериниң илеткелдерин, лекцияларын дыңнаар...

Делегейниң Брюссельде бүгү талалыг делгелгези ам чүгле ийи ай ажылдап турар. Ынчалза-даа ол делгелге болунуң мурнунда салдынган сорулгазын — улустарны чоокшулаштырарынга, оларның тайбын дәәш демиселин шиитпирлөөринге делгелге дузалап турар.

В. ЗАГЛАДИН.

ЧООККУ ХҮННЕРДЕ
ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

«ИДИОТ» деп кинону көрүңер

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетүр болгаш транспорт, көдөө ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00752. Культура өргелелиниң типографиязы.